ONDERZOEK FLORA- EN FAUNAWET

t.b.v. wijziging bestemmingsplan/ realisatie nieuwbouw in recreatiepark De Koornmolen te Zevenhuizen

Quick-scan
3 augustus 2012

in opdracht van
adviesbureau IntROvieuw B.V.

GROENTEAM - Adviescentrum voor Natuurontwikkeling, Landschapsplanning en Groenontwerp
Burgemeester Brandtstraat 1-2 telefoon 0182-377.243 postadres Postbus 25 - 2840 AA Moordrecht

Natuurinventarisatie t.b.v.
realisatie groepsverblijven in
recreatiepark De Koornmolen te Zevenhuizen

onderzoeksterrein gelegen binnen
kilometerhok 98/ 446-447

foto voorpagina: één van de potentiële bouwlocaties

Voor gewaarmerkte rapportage,
contact opnemen met GroenTeam

onderzoek en rapportage verricht door ing. Jan Oosterbaan

GROENTEAM - Adviescentrum voor Natuurontwikkeling, Landschapsplanning en Groenontwerp
Burgemeester Brandtstraat 1-2 telefoon 0182-377.243 postadres Postbus 25 - 2840 AA Moordrecht

INHOUDSOPGAVE *pagina*

1 INLEIDING
1.1 Situering en ingreep 1
1.2 Natuurtoets als instrument 1
1.3 Te verrichten onderzoek 5

2 LITERATUURONDERZOEK
2.1 Vaatplanten, mossen en overige begroeiing 8
2.2 Zoogdieren 9
2.3 Broedvogels 11
2.4 Reptielen en amfibieën 12
2.5 Vissen 12
2.6 Insecten en overige ongewervelde soorten 12
2.7 Conclusies beschikbare gegevens 13

3 LOCATIEONDERZOEK EN BEOORDELING
3.1 Context vigerende regelgeving gebiedsbescherming 14
3.2 Gebiedsverkenning en habitatbeoordeling 15
3.3 Conclusies en advies voor de uitvoering 17

BIJLAGE 1 - RELEVANTE ASPECTEN VAN DE REGELGEVING 20
BIJLAGE 2 - BESTEMMINGSPLANWIJZIGING 31
BIJLAGE 3 - BEOORDELINGSSCHEMA HANDELWIJZE FF-WET 32
BIJLAGE 4 - NUANCERING ONTHEFFINGSPROCEDURE 33

GERAADPLEEGDE LITERATUUR 34
GEBRUIKTE TERMEN EN AFKORTINGEN 37

1 INLEIDING

1.1 Situering en ingreep

Situering
Het recreatiepark waarvan de onderzoekslocatie onderdeel is, ligt in de oksel van de Hennipsloot en de Rottemeren in Zevenhuizen (Zuid-Holland).
De onderzoekslocaties omvatten thans kampeerweiden en omringende houtsingels.

Figuur 1, situering locatie

Voorgenomen ingreep
Er worden fasegewijs een zestal groepsverblijven en 36 recreatiewoningen in het recreatiepark ingepast (zie figuren 2 en 3 volgende bladzijde en Bijlage 2).
Een eerste fase betreft de groepsverblijven terwijl de recreatiewoningen een verdere toekomst betreffen.
De totale ingreep gaat ten kosten van flinke delen van de aanwezige houtsingels: dit vergt nadere beoordeling van de betekenis van deze houtsingels voor flora en fauna.

1.2 Natuurtoets als instrument

Wetgeving en doel Natuurtoets
De regelgeving met betrekking tot natuur kent twee typen bescherming: *'soortbescherming'* (Flora- en faunawet) en *'gebiedsbescherming'* (Natuurbeschermingswet/ Natura 2000, Ecologische Hoofd Structuur).
De gebiedsbescherming staat *náást* de soortbescherming: de regels van wetten sluiten elkaar dus niet uit *doch vullen elkaar aan*.
Naast deze soort- en gebiedsbescherming, kan ook nog provinciaal natuurbeleid een rol spelen.

Toetsing aan gebiedsbescherming vindt uitsluitend plaats *indien beschermde gebieden in het geding zijn*, terwijl toetsing aan de soortbescherming *altijd* vereist is, óók in de beschermde gebieden.

Figuur 2 situatie en locatie werkgebied te realiseren groepsverblijven(rode kaders)

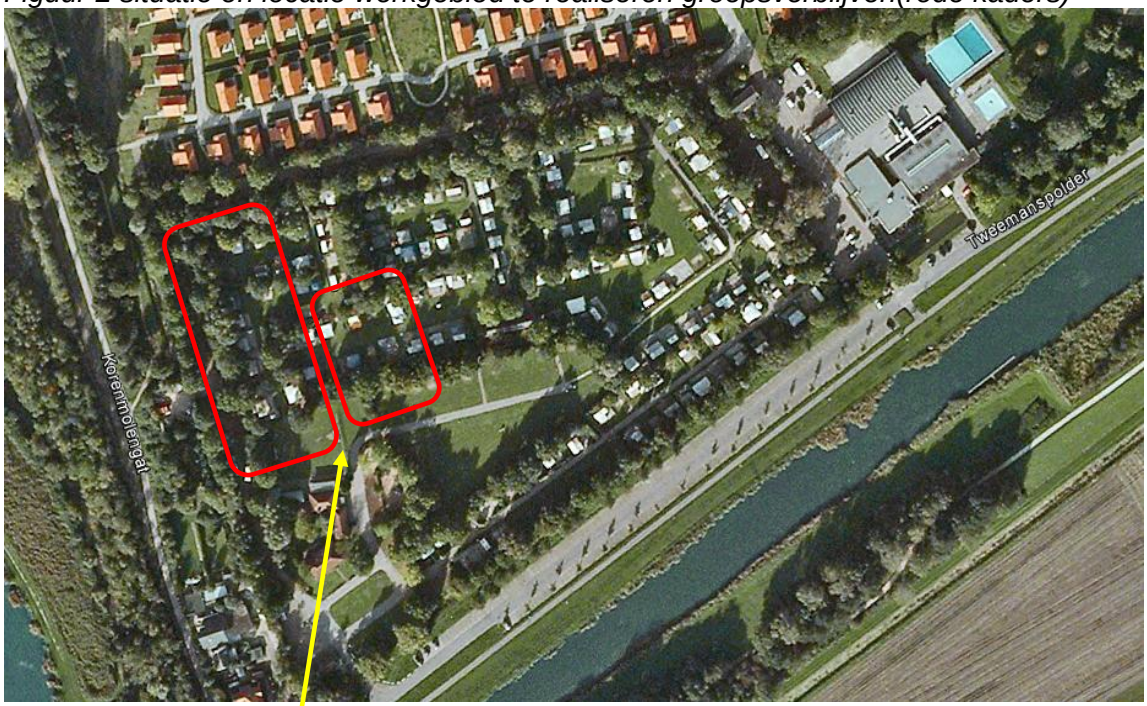

Figuur 3 inpassing voorgenomen groepsgebouwen (rode kaders) en recreatiewoningen in de verdere toekomst

Gebiedsbescherming

Natuurbeschermingswet

De regelgeving met betrekking tot speciale beschermingszones in het kader van de Vogel- of Habitatrichtlijn (resp. REG 1979 en REG 1992/1997), Natura 2000 gebieden ('Wetlands') en (Rijks-)Natuurmonumenten is opgenomen in de Natuurbeschermingswet (Nb-wet 1998). Deze bescherming omvat aangewezen natuurwaarden binnen de grenzen van het betreffende natuurgebied, dan wel natuurwaarden die in een relatie staan tot het betreffende natuurgebied (zie Bijlage 1/ blz.29).
Indien met het planvoornemen 'aangewezen soorten' uit een nabijgelegen natuurbeschermingsgebied significant worden gehinderd, verstoord of bedreigd, is in het kader van de 'externe werking Nb-wet' een strikte bescherming van toepassing.

Ecologische hoofdstructuur

Dit betreft eveneens gebiedsbescherming. Hiervoor hebben Rijk en Provincie samen spelregels ontwikkeld welke zijn vervat in de provinciale regelgeving (Bijlage 1/ blz.29).

Soortbescherming - Flora- en faunawet

De Flora- en faunawet (Ff-wet) is geheel gericht op soortbescherming, dat wil zeggen bescherming van afzonderlijke soorten planten en dieren *'in welke situatie dan ook'*.
Omdat deze wet *alle* soorten planten en dieren omvat, óók in Nb-wet gebieden, wordt bij natuuronderzoek veelal primair aangehaakt op *deze* wetgeving (zie hieronder).
Deze wet biedt bescherming aan planten en dieren tegen zogeheten 'natuurschade': daarmee wordt gedoeld op negatieve effecten door de ingreep, met betrekking tot bepaalde categorieën dieren en planten (zie ook lijst gebruikte termen en afkortingen).
In deze wet zijn ook de Europese Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn geïmplementeerd.
Binnen het beschermingskader van de Ff-wet wordt onderscheid gemaakt tussen:

- *'soorten ingrepen'*,
- een aantal *'wettelijke belangen'*
- verschillende categorieën planten en dieren (tabellen 1 t/m 3 AMvB; zie LNV 2005/ Staatsblad 2004/501).

Juridisch zwaarder beschermde soorten

Van de categorieën planten en dieren vormen de soorten van '*tabel 2 en 3 AMvB*' de juridisch zwaarder beschermde soorten:

- m.b.t. tabel 3 wordt weer onderscheid gemaakt tussen *'Bijlage 1-soorten'* en soorten uit *'Bijlage IV van de Habitatrichtlijn'* (DLG 2006);
- m.b.t. broedvogels wordt onderscheid gemaakt in categorieën 1 t/m 4 (vogels met vaste broedplaatsen en jaarrond beschermde nesten), categorie 5 (vergelijkbaar met 1 t/m 4 doch minder stringente bescherming) en algemene broedvogels (DR 2009; zie voorts Bijlage1/ blz.24-25).

Daarnaast gelden voor de zwaarst beschermde soortgroepen, te weten soorten uit *Bijlage IV van de Habitatrichtlijn* en *broedvogels categorie 1 t/m 4*, ook verschillende wettelijke belangen waaronder ál of géén ontheffing kan worden verkregen (zie verder volgende bladzijde).

Soorten ingrepen en wettelijke belangen
Ingrepen worden onderscheiden in:
- *'ruimtelijke ingreep'*
- *'bestendig beheer en onderhoud'*

In beginsel vergt bij een 'ruimtelijke ingreep' aanwezigheid van een soort uit tabel 2 en/of 3 AMvB, aanvraag van ontheffing.

Daarnaast worden 7 verschillende wettelijke belangen onderscheiden (zie Bijlage 1/ blz.22-23). Regulier is op een dergelijk project als ruimtelijke ingreep, het wettelijke belang *'ruimtelijke inrichting of ontwikkeling'* van toepassing.
Echter, indien soorten van Bijlage IV van de Habitatrichtlijn in het geding zijn (zoals vleermuizen of Rugstreeppad) of van de Vogelrichtlijn (jaarrond beschermde nesten) kan onder dat belang géén ontheffing worden verkregen, wat voor de uitvoering van het project een *ernstige belemmering* kan vormen.
In dat geval kan worden bezien of ook een wettelijk belang van toepassing is dat ook in de betreffende richtlijn is opgenomen, onder welk regiem dan wél een ontheffing kan worden verkregen (Bijlage 1/ blz.24 *'uitzonderingspositie broedende vogels';* blz.25 *'Wettelijke belangen m.b.t. broedvogels' en blz. 26 'wettelijke belangen en tabel 3 AMvB*).

Ingreep en natuurschade
De voorgenomen ingreep gaat mogelijk ten koste van een deel van de op de planlocatie aanwezige flora en fauna, in de aanlegfase en soms ook in de gebruiksfase: natuurschade ontstaat door ingrepen als kap-, graaf-, inrichtings- en bouwerkzaamheden. Wat als 'natuurschade' wordt beoordeeld is verschillend met betrekking tot het gedrag en de leefwijze van de verschillende diersoorten (zie DLG 2006).
Onder natuurschade zoals bedoeld onder art. 8 t/m 12 van de Flora- en faunawet wordt begrepen de schade welke door werkzaamheden wordt toegebracht aan ter plaatse voorkomende (individuen of populaties van) beschermde soorten planten en dieren en vaste verblijf- en voortplantingsplaatsen daarvan (Bijlage 1/ blz.19-20).

Wettelijke zorgplicht
Naast de specifieke regelgeving met betrekking tot de soorten van tabellen 2 en 3 AMvB bestaat de algemene zorgplicht voor álle (planten en) dieren, dus naast de soorten van tabellen 2 en 3 ook voor de soorten van tabel 1 en voor *alle ón*beschermde soorten (art. 2 Ff-wet, zie ook Bijlage 1/ blz.20-21).
Op grond hiervan dient men, ongeacht vrijstelling of ontheffing, zoveel als redelijkerwijs mogelijk is schade aan deze soorten te voorkomen.

Verstoring of bedreiging van individuele planten of dieren
* Met betrekking tot juridisch zwaarder beschermde soorten en het strikte beschermingsregiem van een deel daarvan, dient ook strikt te worden voorkómen dat individuen van betreffende soorten worden bedreigd (zie LNV 2005 en DR 2009).
* In het kader van de zorgplicht ligt dat iets minder strikt: men dient bij uitvoering van ingrepen zodanige maatregelen te nemen dat verstoring of bedreiging van individuele dieren 'zo veel als redelijk verwacht mag worden', wordt voorkomen (LNV 2005).

Wettelijke onderzoeksverplichting

Met betrekking tot een ruimtelijke ingreep vereisen de Ff-wet en de Nb-wet om de aanwezige planten- en diersoorten te onderzoeken, om de vanwege de ingreep te verwachten natuurschade aan soorten te beoordelen en om dit te toetsen aan de wetsregels: *met betrekking tot de juridisch zwaarder beschermde soorten dient inventarisatie zodanig plaats te vinden dat kan worden beoordeeld in hoeverre de ecologische functionaliteit wellicht in het geding is opdat ook de juiste maatregelen kunnen worden vastgesteld om dit te voorkomen.* Voor een aantal juridisch zwaarder beschermde soorten zijn thans nadere criteria voor de methode van onderzoek vastgelegd (zie GAN 2009/ 2012 en Soortenstandaard DR 2011).
Indien er kans is dat er tevens ontheffingsplichtige soorten planten en dieren van *tabel 2 en/of 3 AMvB* (Ff-wet) in het plangebied aanwezig zijn dan wel '*aangewezen' soorten* uit een beschermd natuurgebied in de omgeving (Nb-wet), vergt dat tevens nadere verificatie door middel van veldinventarisatie en vervolgens beoordeling en toetsing.

Dit onderzoek en de toetsing zijn primair gericht op de *Ff-wet*, met name soorten uit tabellen 2 en 3 AMvB (zie blz.3-4) vanwege de eventuele noodzaak tot aanvraag van een ontheffing Ff-wet. De toetsing is erop gericht om te beoordelen of juridisch zwaarder beschermde soorten door de werkzaamheden kans lopen op verstoring dan wel op bedreiging van individuen en/of (locale) populaties en of de gunstige staat van instandhouding in het geding is.
Daarnaast wordt aandacht geschonken aan mogelijk vigerend gebiedenbeleid nabij het plangebied (zie blz.3 'gebiedsbescherming').

1.3 Te verrichten onderzoek

Doel onderzoek

Het doel van dit onderzoek is om in eerste instantie te beoordelen of er in het kader van de Flora- en faunawet mogelijk ernstige belemmeringen kunnen worden verwacht met betrekking tot de uitvoering.
Voor een eerste fase, het realiseren van de groepsverblijven, vindt tevens een feitelijke inventarisatie plaats: inventarisatie voor een langere termijn is niet zinvol omdat er na enige jaren weer wijzigingen in de conditie van flora en fauna kan optreden.

Deze 'Natuurtoets' vormt de aantoonbare bewijslast op naleving van de wetgeving, waarvan het bevoegde gezag van de Ff-wet bij het Ministerie van EL&I berust en van de EHS en Nb-wet bij de Provincie. Hiermee wordt onderbouwd met welke beschermde soorten rekening moet worden gehouden en welke wellicht kunnen worden *uitgesloten* omdat ze er niet worden verwacht, er niet zijn aangetroffen dan wel omdat de planingreep geen natuurschade aan die soorten met zich meebrengt.
Het onderzoek is erop gericht om vast te stellen:

- of er in het plangebied beschermde planten en dieren voorkomen;
- in hoeverre deze soorten bescherming genieten in het kader van het soortenbeleid (Flora- en faunawet), gebiedenbeleid (Natuurbeschermingswet) en eventueel aanvullend provinciaal natuurbeleid;
- welke functie de locatie of het gebied heeft voor juridisch zwaarder beschermde soorten, in hoeverre de ingreep verstorende of bedreigende effecten heeft op die

flora en fauna, dan wel in hoeverre de ecologische functionaliteit door de ingreep wordt aangetast;
- welke mogelijke alternatieven er voor de bedreigde juridisch zwaarder beschermde soorten aanwezig zijn;
- welke consequenties dat heeft in het kader van de regelgeving.

Onderzoeksplan

Met het onderzoek wordt stapsgewijs ingezoomd op de situatie en ook stapsgewijs vastgesteld welke juridisch zwaarder beschermde soorten *kunnen worden uitgesloten* dan wel *nadere veldinventarisatie vergen*,

a) Als eerste wordt de situatie getoetst aan indicaties van Het Natuurloket, aan de verspreiding van soorten op basis van reeds bekende biogeografische informatie uit verspreidingsatlassen, aan overige literatuur en andere beschikbare onderzoekingen. Die informatie is veelal zeer incompleet.
Op basis hiervan wordt vastgesteld welke juridisch zwaarder beschermde soorten mogelijk in dit gebied verwacht zouden kunnen worden, onafhankelijk van de aanwezige habitat, en welke juridisch zwaarder beschermde soorten op voorhand kunnen worden uitgesloten.

b) Vervolgens wordt de situatie getoetst aan eventuele aspecten van gebiedsbescherming en vindt vervolgens een algemene habitatverkenning plaats.

c) Naar aanleiding hiervan wordt naar aanleiding van een ecologische terreinverkenning een beoordeling gemaakt van de terreinkenmerken, van de biotoop en de locale habitat en van de ecologische betekenis van de situatie. Deze beoordeling is gericht op de natuurwaarden van het primaire onderzoeksgebied en de directe omgeving daarvan.

d) In de conclusie wordt op basis van de nader beschreven habitat, vastgesteld welke juridisch zwaarder beschermde soorten (en eventuele ‘aangewezen soorten’ in het kader van de Nb-wet) eveneens op voorhand kunnen worden uitgesloten en welke alsnog nadere veldinventarisatie vergen.

e) Van juridisch zwaarder beschermde soorten die kunnen worden verwacht, wordt aangegeven welke belemmeringen ze (mogelijk) met zich mee kunnen brengen bij de uitvoering van het voornemen.

Deze rapportage is zodanig opgezet dat deze afdoende bewijslast vormt voor de conclusies en adviezen. Daarbij wordt in de onderbouwing van uitsluitingen aandacht geschonken aan *alle* mogelijke soortgroepen van (beschermde) organismen. Voor sommige soortgroepen is dat niet méér dan slechts het aangeven waarom daarvan *géén* beschermde soorten op de locatie worden verwacht, dan wel waarom sommige soorten *niet* worden bedreigd of verstoord.

Opzet van de rapportage

In de rapportage wordt in principe de volgorde van onderzoeks- en onderbouwingsstappen gevolgd. Waar het voor de betreffende onderbouwingsstap nodig is om informatieve kaders aan te geven, is dat zeer beknopt gedaan (zie blz. 2 t/m 5) waarna voor verdere uiteenzetting wordt verwezen naar de Bijlagen.

In *hoofdstuk 1* zijn de uitgangssituatie, het voornemen, de hoofdlijnen van de regelgeving, de aanpak van het onderzoek en de opzet van de rapportage aangegeven. Daarbij is de relevante regelgeving op onderdelen nader aangegeven in Bijlage 1.

In *Hoofdstuk 2* wordt op basis van beschikbare verspreidingsgegevens en recente gegevens uit de databank van Het Natuurloket de literatuurstudie met daaruit voortkomende conclusies met onder meer mogelijke uitsluitingen, uitgevoerd.

In *hoofdstuk 3* wordt ingegaan op vigerende natuurregelgeving (Nb-wet en EHS) en worden de bevindingen van de gebiedsverkenning en –controle beschreven. Dit leidt tot nadere conclusies met betrekking tot de eventueel vereiste veldinventarisatie.

Afhankelijk van de situatie wordt vervolgens een inventarisatiehoofdstuk ingevoegd, waarop volgend (een) hoofdstuk(ken) waarin toetsing aan de regelgeving en de consequenties voor de uitvoering worden aangegeven.

In het afrondende hoofdstuk worden de voor uitvoering relevante aspecten en adviezen puntsgewijs samengevat en opgesomd.

Naast Bijlagen met achterliggende informatie wordt de rapportage beëindigd met lijsten van geraadpleegde literatuur en van gebruikte termen en afkortingen.

---

2 LITERATUURONDERZOEK

Het onderzoek dat in dit hoofdstuk per soortgroep wordt weergegeven omvat de toetsing van reeds bestaande inventarisatie- en verspreidingsgegevens aan de biotoop- en habitatbeoordeling en aan de te verrichten werkzaamheden.
De gegevens uit de daartoe beschikbare bronnen zijn veelal zeer beperkt. In hoeverre aanvullende veldinventarisaties nodig zijn wordt bepaald door de samenhang tussen beschikbare gegevens, de soort ingreep en de biotoop- en habitatbeoordeling van het onderzoeksgebied (zie hoofdstuk 3).

2.1 Vaatplanten, mossen en overige begroeiing

Beschikbare gegevens
Uit de databank van Het Natuurloket (2012) blijkt dat in het betreffende kilometerhok twee vaatplanten van tabel 2 AMvB zijn geregistreerd.

Vaatplanten
Recente verspreidingsgegevens (Floron 2011) maken duidelijk dat in het uurhok meerdere juridisch zwaarder beschermde soorten vaatplanten van tabel 2 zijn te verwachten, onder meer Brede orchis en Rietorchis, maar ook een muurplant zoals Tongvaren (Zevenhuizer Verlaat, zie GroenTeam 2008) en Waterdrieblad.

Voorts kenmerkt de bodemgesteldheid zich door kleiïg zand/ zandige klei met binnen het uurhok overgangen naar humeuze klei (Stiboka 1960): een bodemgesteldheid waar, afhankelijk van de lokale plek, wellicht ook orchideeën zijn te verwachten (zie ook Weeda 1988; v.d. Meijden 2000; Kreutz 2000).
In hoeverre dat werkelijk zo is vergt een ecologische gebiedsverkenning, zo nodig aangevuld met veldinventarisatie.

Mossen
Van de mossen zijn in Nederland slechts 5 soorten wettelijk beschermd. Deze komen echter deels *niet* (meer) in Nederland voor of zijn erg zeldzaam, en komen alle slechts onder zeer specifieke en vooral natuurlijke habitatcondities voor.
Deze soorten worden in deze regio *geheel niet* verwacht (zie ook Dort 2002).

Conclusie met betrekking tot begroeiing

* In het uurhok zijn, afhankelijk van de habitat, juridisch zwaarder beschermde vaatplanten van tabel 2 AMvB te verwachten: dit vergt nadere beoordeling van de groeiplaatsomstandigheden van de planlocatie.

* Van mossen kunnen juridisch zwaarder beschermde soorten op voorhand worden uitgesloten.

2.2 Zoogdieren

Beschikbare gegevens
Uit de databank van Het Natuurloket blijkt dat van zoogdieren in het betreffende kilometerhok beperkte gegevens beschikbaar zijn. Toch zijn er 4 soorten van tabel 1 AMvB geregistreerd. Verspreidingsgegevens bieden de volgende inzichten:

Grondgebonden zoogdieren
Grondgebonden zoogdiersoorten die van het betreffende uurhok bekend zijn (5x5 km) betreffen: Egel, Mol, Hermelijn, Wezel, Bunzing, Veldmuis, Bosmuis, Noordse woelmuis, Haas en Konijn (Broekhuizen 1992 zie ook Dijkstra 1997).
Hieronder is er één ontheffingsplichtig: Noordse woelmuis (tabel 3 AMvB/ Bijlage IV Habitatrichtlijn). Echter er is op de werklocatie geheel geen water en moerasterrein betrokken, op basis waarvan de Noordse woelmuis op voorhand geheel kan worden uitgesloten (zie ook Bergers 1998).

Vleermuizen
Uit de verspreidingsatlas (Limpens 1997) is in de regio binnen het uurhok waarvan het onderzoeksgebied deel uit maakt, het voorkomen van tenminste 4 soorten vleermuizen bekend: Meervleermuis, Gewone dwergvleermuis, Ruige dwergvleermuis en Laatvlieger. De databank van het NDFF (2012) geeft aan dat slechts de beide dwergvleermuizen en Laatvlieger binnen een straal van 1 km van het plangebied zijn geregistreerd terwijl Meervleermuis op een afstand gróter dan 1 km van de planlocatie is geregistreerd: deze informatie volstaat in beginsel om aanwezigheid van andere soorten, indien géén *andere* nadrukkelijke informatie over mogelijkheden voor vleermuisgebruik worden vastgesteld, uit te kunnen sluiten (zie informatie NDFF op website).

Van de als zodanig geregistreerde vleermuizen maken slechts de dwergvleermuizen ook wel eens gebruik van bomen als vaste verblijfplaats (Limpens 1997; zie ook Kapteyn 1995 en Dietz 2011), met name ook als paarverblijf. Daartoe zouden de in het plangebied aanwezige, te kappen grotere bomen een functie *kunnen* vervullen.
Voorts gebruiken dwergvleermuizen en Laatvlieger boom- en bosstructuren als foerageergebied en de dwergvleermuizen ook als vaste vliegroute tussen verblijfplaats (meestal in bebouwing) en foerageergebieden, waartoe de houtsingels in het plangebied een functie zouden *kunnen* vervullen.
Echter de slechts enkele te kappen bomen en struwelen zullen de *structuur* van de houtsingels geheel niet zodanig aantasten dat mogelijke vliegroutes in het geding zouden zijn.

Ter meerdere informatie:
De databank van het NDFF geeft ook aan dat ook Rosse vleermuis en Watervleermuis op een afstand van het plangebied van 1 tot 5 km zijn geregistreerd.
Indien deze registratie wordt getoetst aan de registratie uit de verspreidingsatlas waar die soorten *niet binnen* het uurhok doch wel in aangrenzende uurhokken zijn geregistreerd (5x5 km), gezien voorts de beperkte omvang van de houtopstanden van het plangebied en mede gezien de registraties bij het NDFF, kan redelijkerwijs worden verwacht dat deze registraties (die óók betrekking hebben op foerageergebruik of ‘langsvliegen’) hun herkomst vinden *buiten* het plangebied, nog afgezien van de

‘ongeschiktheid’ van de habitat van het plangebied voor deze soorten die hun verblijfplaatsen (kunnen) zoeken in oudere bomen zoals op landgoederen.

Voorts:
- de Watervleermuis foerageert boven ‘beschut groter water’ zoals beschutte plasjes (N.B. Bleiswijkse Zoom !) en gebruikt slechts vliegroutes vanaf hun kolonieplaats naar hun foerageergronden, dus ‘gebruik’ van het plangebied kan op deze geconbineerde gronden geheel worden uitgesloten;
- de Rosse vleermuis foerageert eveneens boven plasjes e.d. en vooral in de ‘open ruimte’ en maken géén significant gebruik van vaste vliegroutes, *zeker niet* in kleine houtopstanden waar ze géén verblijfplaatsen hebben en géén foerageergronden zoals het plangebied: ook deze soort kan hier op deze gronden geheel worden uitgesloten.

Tenslotte:
Van al deze soorten is slechts de Meervleermuis (die binnen de planlocatie géén mogelijkheden voor vliegroutes of foerageergebruik heeft) ‘schuwt’ kunstlicht, de overige soorten gebruiken (soms) zelfs kunstlicht om te foerageren.

Conclusie zoogdieren
Grondgebonden soorten:
Er zijn in het werkgebied uitsluitend algemeen voorkomende, beschermde grondgebonden zoogdieren te verwachten, waarop ook uitsluitend de zorgplicht van toepassing is.

Vleermuizen:
a) In een eerste uitvoeringsfase, het realiseren van groepsverblijven, wordt slechts beperkt ingegrepen de houtsingels, waarbij de *structuur* van de houtsingels onaangetast blijft zodat eventuele vaste vliegroutes van dwergvleermuizen niet in het geding komen.
   Voor uitvoering van deze fase is slechts controle van de mogelijk te kappen, grotere bomen op gebruiksmogelijkheden als vaste verblijfplaats nodig en kan verstoring van vaste vliegroutes van dwergvleermuizen op voorhand worden uitgesloten.

b) In een tweede uitvoeringsfase, het realiseren van de recreatiewoningen, worden echter grote delen van de houtsingels verwijderd waarmee ook de ‘structuur’ wordt aangetast. Daarmee kunnen mogelijke vliegroutes van dwergvleermuizen gemoeid zijn zodat voor uitvoering van die latere fase nadere inventarisatie van houtsingels en bomen op vliegroutes en op vaste verblijfplaatsen (m.n. paarplaatsen) van dwergvleermuizen vereist is (zie ook Bijlage 1/ blz.26 ‘Bijlage IV van de Habitatrichtlijn).

2.3 Broedvogels

Beschikbare gegevens
Bij Het Natuurloket bleken voor het onderhavige kilometerhok goede gegevens beschikbaar te zijn van broedvogels, waarvan er 170 soorten in het uurhok zijn geregistreerd, van welk uurhok ook het gehele Rottermerengebied deel uit maakt.
Ongetwijfeld kunnen er ook in het plangebied verschillende soorten broedende vogels worden aangetroffen (Hustings 2002).

Jaarrond beschermde nesten
De houtsingel kan broedgelegenheid bieden voor soorten waarvan het nest jaarrond beschermd is, zoals voor uilen (zie ook Mebs 2000), roofvogels (Bijlsma 1993), koloniebroeders (bijv. Blauwe reiger) en holtenbroeders zoals spechten.
Spechtenholten (vogelcategorie 5 van de 'aangepaste vogellijst', DR 2009) leveren echter géén belemmeringen op omdat in de wijde omgeving voldoende alternatieven aanwezig zijn.

Voor andere vogelsoorten van de categorieën 1 t/m 4 gaat dat criterium *niet* op: hiervan vergen de eventuele nesten jaarrond bescherming, dan wel ontheffing om ze te mogen verwijderen.
Ook soorten als Sperwer, Ransuil, Bosuil en Buizerd zouden mogelijk in dit gebied kunnen worden verwacht. Daarbij maakt Ransuil, die zelf geen nest maakt, dikwijls gebruik van aanwezige kraaiennesten.

Overige broedvogels:
Broedende vogels mogen *onder géén énkele conditie* worden verstoord (zie ook Vogelbescherming 2004). Daartoe moeten tijdens alle werkfasen beschermingsvoorwaarden in acht worden genomen. Onder die voorwaarden is echter voor de meeste broedvogelsoorten verder géén aanvullende veldinventarisatie vereist.

Conclusie broedvogels
De onderzoekslocatie kent habitatomstandigheden waarvan zeker diverse broedvogels gebruik zullen maken.
Werkzaamheden die verstorend of zelfs bedreigend kunnen zijn voor broedende vogels dienen in beginsel *buiten het broedseizoen* plaats te vinden (Bijlage 1/ blz.24).

a) In een eerste uitvoeringsfase, het realiseren van groepsverblijven, wordt slechts beperkt ingegrepen in het boombestand. Gezien de mogelijk te kappen bomen is een inventarisatie gewenst van mogelijke aanwezigheid van nesten die jaarrond beschermd zijn (zie ook Bijlage 1 blz.24).

b) Een dergelijke inventarisatie is slechts geldig voor enkele jaren: voor een latere uitvoeringsfase zal ook voor overige te kappen bomen een dergelijke inventarisatie nodig zijn.

c) *Indien* bij inventarisatie blijkt dat in te kappen bomen wellicht nesten van vogelsoorten van categotie 5 worden aangetroffen, biedt de omgeving ruime nestelalternatieven voor deze soorten zodat op voorhand géén *'zwaardere feiten of ecologische omstandigheden'* (zie Bijlage 1/ blz.25) in het geding zullen zijn.

2.4 Reptielen en amfibieën

Beschikbare gegevens
Uit de databank van Het Natuurloket (2012) blijkt dat van het betreffende kilometerhok voor amfibieën beperk gegevens beschikbaar zijn en voor reptielen geheel *niet*.

Reptielen
Verspreidingsgegevens geven aan dat in het betreffende uurhok géén Reptielen worden verwacht (Creemers 2009; RAVON 42/ 2011). Ook is er voor bijvoorbeeld Ringslang géén geschikte habitat in het werkgebied te verwachten.

Amfibieën
Verspreidingsgegevens geven aan dat in het betreffende uurhok meerdere amfibieën kunnen worden verwacht (RAVON 42/2011, zie ook Creemers 2009). Dit betreft alle slechts algemeen voorkomende soorten van tabel 1 AMvB, waaronder ook soorten met een landhabitat zoals Gewone pad en Bruine kikker die wellicht ook van het werkgebied gebruik maken.
Juridisch zwaarder beschermde soorten zijn echter in het uurhok niet geregistreerd zodat deze op voorhand kunnen worden uitgesloten.

Conclusie reptielen en amfibieën
* Reptielen worden in beginsel op basis van recente verspreidingsgegevens niet verwacht, alhoewel in deze regio Ringslang niet geheel is uit te sluiten: deze vergt een ecologische verkenning van het werkgebied op een mogelijk geschikte landhabitat.

* Van amfibieën worden op basis van recente verspreidingsgegevens uitsluitend soorten van tabel 1 AMvB verwacht waarvoor géén ontheffing nodig is: juridisch zwaarder beschermde soorten kunnen dus op voorhand worden uitgesloten.

2.5 Vissen

In het werkgebied is géén open water betrokken zodat deze soortgroep geen nadere aandacht vergt.

2.6 Insecten en overige ongewervelde soorten

Beschikbare gegevens
Bij ongewervelden moet men denken aan vlinders, libellen, sprinkhanen en 'overige ongewervelden' zoals mieren, kevers (land en water), kreeftachtigen, weekdieren e.d.
Deze groepen kennen eveneens beschermde soorten terwijl voor sommige soorten ook een ontheffingsplicht geldt.

De databank van Het Natuurloket geeft aan dat van de betreffende kilometerhokken over deze betreffende soortgroepen geen substantiële gegevens beschikbaar zijn.

Verspreidingsgegevens laten zien dat er in de omgeving van het onderzoeksgebied ook géén bijzondere leefgebieden voor insecten aanwezig zijn (libellen: Dijkstra 2002; LNV 2001; dagvlinders: Bos 2006).

Aangezien er géén open water in het werkgebied betrokken is behoeven insecten met uitsluitend een waterhabitat géén nadere aandacht.

Andere ontheffingplichtige soorten vinden in deze omgeving géén verspreiding.

Conclusie ongewervelden
Van de soortgroepen 'overige ongewervelden' kan op basis van verspreidingsgegevens en de habitat van het werkgebied aanwezigheid van alle ontheffingsplichtige soorten in het plangebied op voorhand worden uitgesloten.

2.7 Conclusies beschikbare gegevens

a) Gebaseerd op verspreidingsgegevens, gekoppeld aan het landschapstype waarin de werklocatie is gelegen, kunnen juridisch zwaarder beschermde soorten als vogels met jaarrond beschermde nesten en uit de soortgroepen vaatplanten en vleermuizen mogelijk gebruik maken van de werklocatie. Dit vergt een ecologische verkenning om de gebruiksmogelijkheden nader te beoordelen.

b) Uitvoering van een eerste fase, de *realisatie van de groepsgebouwen*, vergt slechts een relatief beperkte ingreep in de structuur van houtsingels en kap van een beperkt aantal grotere bomen. Naast een ecologische verkenning vergt dat thans een inventarisatie van eventueel aanwezige jaarrond beschermde nesten en van de gebruiksmogelijkheden van grotere bomen in de directe omgeving van de werklocaties op gebruiksmogelijkheden met betrekking tot vaste verblijfplaatsen voor vleermuizen.

c) Uitvoering van een latere fase, de *realisatie van de recreatiewoningen*, vergen een veel grotere ingreep in de houtsingels: dat vergt t.z.t een nadere veldinventarisatie van zowel jaarrond beschermde nesten als van gebruik door vleermuizen.

d) Overige juridisch zwaarder beschermde soorten kunnen op voorhand worden uitgesloten.

---

3 LOCATIEONDERZOEK EN BEOORDELING

3.1 Context vigerende regelgeving gebiedsbescherming

Er rust op het plangebied in het kader van de Natuurbeschermingswet dan wel van Natura 2000 géén regelgeving met betrekking tot beschermde gebieden.
Evenmin zijn gebieden met een gebiedsbescherming in het kader van de Nb-wet, gesitueerd *in de nabijheid* van het plangebied (zie Bijlage 1/ blz.29).
Wel sluit het plangebied aan op de Ecologische Hoofdstructuur (EHS, zie figuur 4), doch ligt buiten de grenzen daarvan: slechts indien de ingreep *ruimtelijke* consequenties heeft *binnen* de begrenzing van de EHS, vergt dat, *anders* dan bij de 'externe werking' van de Nb-wet, nadere toetsing aan de Provincie als bevoegd gezag (zie Bijlage 1/ blz.29-30).
Er is met betrekking tot het plangebied dan ook géén nadere natuurregelgeving van rijk of provincie van toepassing.

Figuur 4, aanduiding Ecologische Hoofdstructuur

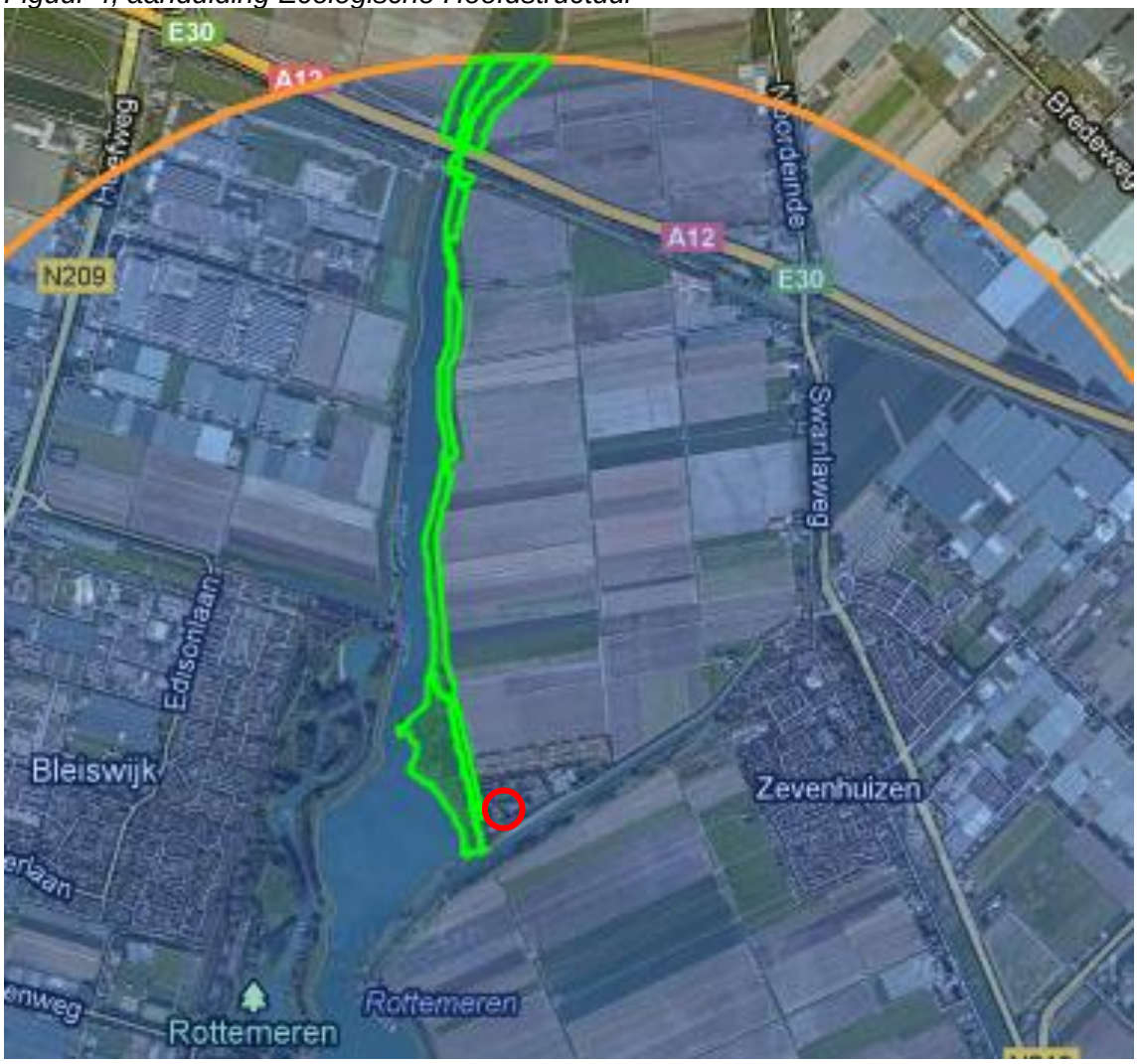

groene aanduiding = Ecologische Hoofd Structuur, rode cirkeltje = werklocatie

3.2 Ecologische gebiedsverkenning

Habitatbeoordeling
De gebiedsverkenning en habitatbeoordeling is gericht op het gehele gebied van de bestemmingsplanwijziging (zie Bijlage 2).
Deze habitatbeoordeling is gebaseerd op expert-judgement, tegen de achtergrond van de literatuurverwijzingen, de verspreidingsgegevens en de specifieke ervaring en kennis van de onderzoekers.

De ecologische gebiedsverkenning heeft plaatsgevonden op 14 juni 2012.
Het werkgebied bestaat uit kampeerweiden met omringende houtsingels. Hierin staan verspreid ook grotere bomen met een stamdoorsnede tot wel 50 á 80 cm, veelal Eik, voorts ook Iep, Es, Esdoorn, Els en Linde.
Als struwelen zijn Cornus, Hazelaar, Vlier, Meidoorn en zaailingen van genoemde bomen aanwezig (zie foto's 1 t/m 6 van de verschillende poptentiële bouwlocaties).

Zoals op een recreatieterrein verwacht kan worden betreft het overige terrein tussen de houtsingels intensief gemaaide (kampeer-)weiden, verhardingen en overige voorzieningen terwijl de houtsingels plaatselijk ook enigszins 'hol' zijn wegens gebruik door spelende kinderen. Er is dan ook weinig 'nestelrust' te verwachten.

Foto 1

Foto 2

Foto 3

Foto 4

Foto 5	Foto 6

Vaatplanten
De groeiplaatsomstandigheden ter plaatse van de te realiseren gebouwen maar ook elders op het terrein, leent zich in het geheel niét voor juridisch zwaarder beschermde vaatplanten, ook niet voor mogelijke 'bosplanten'. Er zijn dan ook geheel géén (tekenen van) bijzondere planten waargenomen.

Houtsingels: vleermuizen en broedvogels

a) De lineaire structuur van houtsingels biedt een geschikte oriëntatiestructuur voor *dwergvleermuizen*, die dergelijke situaties gebruiken voor hun vaste vliegroutes.
De beschutte open gebieden tussen de houtsingels zijn ook geschikt voor foerageergebruik door vleermuizen.

b) Daarnaast bieden de houtsingels geschikte nestelgelegenheid voor *algemene broedvogels*, maar zijn de grotere bomen ook geschikt voor gebruik door *broedvogels waarvan het nest het jaarrond beschermd is*, waarbij met name gedacht moet worden aan Ransuil en roofvogels.

Inventarisatie werkgebied realisatie groepsverblijven

a) Gezien de terreinkarakteristieken, de toetsing aan verspreidings- en registratiegegevens (zie blz.9-10) en eigenschappen van de verschiillende soorten vleermuizen (Limpens 1997, Kapteyn 1995) kunnen binnen het werkgebied uitsluitend dwergvleermuizen worden verwacht.
De stammen van grotere bomen die *mogelijk* binnen het werkgebied vallen waar met betrekking tot realisatie van groepsverblijven gekapt gaat worden, zijn daartoe zorgvuldig gecontroleerd op aanwezigheid van holten en/of schorsscheuren die gebruik door vleermuizen als vast verblijf, mogelijk maken.
De stammen van de bomen zijn uitzonderlijk gaaf en getuigen van een zorgvuldig dunningsbeheer. Er zijn ook geheel géén spechtenholten vastgesteld en verder ook geheel géén condities waar mogelijk vleermuizen gebruik van kunnen maken voor hun vaste verblijfplaats.

b) Ook zijn die grotere bomen gecontroleerd op aanwezigheid van jaarrond beschermde vogelnesten: deze zijn nergen aangetroffen.

3.3 Conclusies en advies voor de uitvoering

1) Realisatie groepsverblijven

a) *Vaatplanten:*
De aangetroffen habitat in dit deelgebied biedt *géén* geschikte groeiomstandigheden voor juridisch zwaarder beschermde soorten.

b) *Jaarrond beschermde vogelnesten:*
Deze zijn in dit deelgebied *niét* aangetroffen.

c) *Vleermuizen:*
Er kunnen uitsluitend dwergvleermuizen worden verwacht (zie § 2.2 en vorige bladzijde). Dwergvleermuizen ondervinden ook géén eventuele hinder van kunstlicht, integendeel, foerageren juist dikwijls rond kunstlichtbronnen.
Met de realisatie van groepsverblijven blijft voorts de 'structuur' van de houtsingels waarin beperkt gekapt moet worden, in tact zodat ook eventuele vaste vliegroutes voor vleermuizen *niet* significant worden aangetast.
Controle van de grotere bomen maakte duidelijk dat het werkgebied voor de realisatie van groepsverblijven géén mogelijkheden biedt voor gebruik als vaste verblijfplaats voor (deze dwerg-)vleermuizen terwijl écht boombewonende soorten op voorhand konden worden uitgesloten.
Wel is overal tussen de houtsingels foerageergebruik te verwachten, wat echter met de betreffende ingreep géén significante verstoring zal ondervinden.

2) Realisatie recreatiewoningen

a) *Vleermuisgebruik:*
Vanwege de daarmee gepaard gaande ingreep in houtsingels vereist dat *in het jaar voorafgaand aan de ingreep*, een inventarisatie van vleermuisgebruik met betrekking tot foerage, vaste vliegroutes en paarverblijven. Inventarisatie van zomer- en kraamverblijven lijkt vooralsnog niet noodzakelijk, omdat de soorten die in deze regio hun verspreiding vinden (zie Limpens 1997), daarvoor uitsluitend gebouwen benutten.
Dit vergt verschillende inventarisatiebezoeken vanaf mei t/m september, waarbij inventarisatie dient te worden verricht volgens de criteria zoals opgenomen in het vleermuisprotocol van het GAN.

b) *Jaarrond beschermde vogelnesten:*
Ook dit vereist in de periode februari t/m juni een nadere inventarisatie op aanwezigheid van mogelijk jaarrond beschermde nesten (februari) en vervolgens op eventueel gebruik daarvan (april-mei).

3) Algemene broedvogels

In de houtsingels zullen in het broedseizoen ongetwijfel nestelende, algemene broedvogels kunnen worden verwacht: tijdens het gebruik van deze nesten in het broedseizoen zijn deze als zodanig strikt beschermd en mogen ook niet worden verstoord door verstorende werkzaamheden in de omgeving.
Indien werkzaamheden in en aan deze houtsingel in de periode tussen ca. half maart en half juli moeten plaatsvinden, vergt dat extra voorzorgmaatregelen zoals

regelmatige controle op nesten en het ontzien van die nesten tijdens de gebruiksperiode: dit kan voor dergelijke werkzaamheden een hinderlijke belemmering zijn.

4) Eventuele noodzaak tot ontheffing Ff-wet

a) Voor de fase van *realisatie van groepsverblijven* is dit overbodig, gezien de bevindingen met dit onderhavige onderzoek.

b) Voor de fase *realisatie van de recreatiewoningen* is daartoe eerste een nadere inventarisatie nodig (zie punt 3 hierboven).
N.B. eventuele aanvraag van ontheffing vergt, nog buiten mogelijk te treffen maatregelen, tenminste 4 maanden zodat onderzoek in het jaar voorafgaand aan de uitvoering, noodzakelijk is !

5) Mogelijke uitvoeringsrisico's

a) Met betrekking tot *uitvoering van de groepsverblijven* is er geheel *géén* uitvoeringsrisico.

b) Met betrekking tot uitvoering *van de recreatiewoningen* is er *wél* een uitvoeringsrisico: met name jaarrond beschermde nesten en vaste verblijfplaatsen en/of vaste vliegroutes van vleermuizen zijn strikt beschermd in het kader van de Vogelrichtlijn respectievelijk de Habitatrichtlijn Bijlage IV (zie Bijlage 1/ blz.24 resp.26).
Ontheffing daarvoor kan voor uitvoering van werkzaamheden in het kader van een commercieel belang, *niét zonder méér* worden verkregen: dit is sterk afhankelijk van vast te stellen inventarisatiebevindingen en kan wellicht aanpassing van het bouwplan vergen om houtsingels met gebruik door vleermuizen en/of met jaarrond beschermde nesten, te ontzien.

6) Overige beschermde dieren

Wél zullen in alle deelgebieden naar verwachting beschermde, algemeen voorkomende, beschermde amfibieën kunnen worden aangetroffen zoals *Gewone pad* en *Bruine kikker*: hiervoor dient de zorgplicht in acht te worden genomen. Dat zal in deze situatie hoofdzakelijk het ontzien van aan te treffen individuele dieren omvatten ('oppakken en op een veilige plek wegzetten) omdat er géén geschikte voortplantingslocatie aanwezig is.
Hetzelfde geldt voor kleine zoogdieren zoals *Egel* en *muizensoorten*, waarbij men (in alle seizoenen) vooral alert moet zijn op plekken met dichte vegetatie en/of takkenhopen waarin schuilplaatsen aanwezig kunnen zijn: deze dienen voorzichtig te worden gecontroleerd alvorens te worden verwijderd. Indien het een voortplantingsplek met jongen betreft dient deze ongemoeid te worden gelaten tot na augustus wanneer de jonge dieren zich zelfstandig kunnen redden.

7) Zorgplicht: voorwaarden en werkwijze bij uitvoering

Zorgplicht geldt voor *alle* dieren, dus óók voor *on*beschermde dieren.

* De voortplantingstijd als meest kwetsbare periode voor alle diersoorten dient bij dreigende natuurschade te worden ontzien. De voortplantingstijd valt voor de meeste diersoorten min of meer samen (zie broedvogels).
* De werkzaamheden dienen op een zodanige wijze te worden gestart dat de op de werkplek *aanwezige dieren bij verstoring kunnen ontvluchten* en daartoe ook vluchtruimte behouden. Er dient dus te worden voorkomen dat dieren 'opge-

sloten' raken in een ‘ingesloten’ situatie zoals tussen gelijktijdige werkactiviteiten onderling of met de spoorbaan.

8) Verantwoordelijkheid en handhaving

* Dit onderzoek fungeert als formele bewijslast dat men de verplichtingen en voorwaarden van de wetgeving ten aanzien van flora en fauna, is nagekomen.

* Overeenkomstig de wetgeving dient deze rapportage dan ook tijdens de uitvoering van de werkzaamheden, te allen tijde op het werk beschikbaar te zijn voor eventuele controle door een daartoe bevoegde handhavingsambtenaar.

* Alle betrokkenen bij de daadwerkelijke uitvoering dienen controleerbaar op de hoogte te zijn van de wettelijke zorgplicht, tenminste ten aanzien van de in deze conclusie aangegeven aspecten.

* Indien niet afdoende aan deze voorwaarden kan worden voldaan heeft een handhavingsambtenaar *de bevoegdheid om het werk per direct stil te leggen* totdat aan de betreffende voorwaarden wél kan worden voldaan.

* Overtredingen van de Flora- en faunawet worden geregistreerd en beoordeeld als een ‘*economisch delict’*.

BIJLAGE 1 - RELEVANTE ASPECTEN VAN DE REGELGEVING

l

B 1.1 Inleiding

Wetgeving
De regelgeving met betrekking tot natuur kent twee typen bescherming: 'soortbescherming' en 'gebiedsbescherming'.

De Flora- en faunawet (Ff-wet) is geheel gericht op *soortbescherming*, dat wil zeggen bescherming van afzonderlijke soorten planten en dieren.
Bovendien is deze wet gericht op de intrinsieke waarde van het dier, wat onder meer wil zeggen dat de bescherming eveneens is gericht op elk individueel dier.

Gebiedsbescherming is vastgelegd in de Natuurbeschermingswet (Nb-wet 1998).
Dit is gericht op specifieke aspecten van specifiek aangewezen gebieden, zoals speciale beschermingszones in het kader van de Vogel- of Habitatrichtlijn (resp. REG 1979 en REG 1992/1997). De gebiedsbescherming staat *náást* de Ff-wet: de regels van wetten sluiten elkaar dus niet uit doch vullen elkaar aan (zie ook wetgeving blz.29).

Provinciaal natuurbeleid
Daarnaast hebben ook provinciale besturen een 'eigen' natuurbeleid, in aanvulling op de wetgeving. Daarin wordt in sommige provincies ook een onderscheid gemaakt in gebieds- en soortbescherming: de gebiedsbescherming wordt geregeld via het Streekplan terwijl de soortbescherming via andere wegen in de ruimtelijke ordening kan worden geregeld (zie ook provinciale regelgeving blz.30).

B 1.2 Verbodsbepalingen Flora- en faunawet

Met betrekking tot *aanwezige en te verwachten*, door de Flora- en faunawet beschermde soorten in het projectgebied gelden de volgende algemene verbodsbepalingen:

Artikel 8 Ff-wet
Het is verboden planten, behorende tot een beschermde inheemse plantensoort, ... te vernielen, te beschadigen, te ontwortelen of op enigerlei andere wijze van hun groeiplaats te verwijderen.

Artikel 9 Ff-wet
Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen.

> *N.B.1 hieronder valt ook het 'per ongeluk' doden zonder afdoende voorzorgen te hebben genomen;*
> *N.B.2 het uit beschermingsoverwegingen preventief wegvangen en verplaatsen van dieren en ontwikkelingsstadia daarvan dient te geschieden door een 'ter zake kundige' (zie lijst gebruikte termen).Onder bepaalde condities is daarvoor géén extra projectontheffing (meer) nodig. Dit geldt niét voor het wegvangen en verplaatsen van vleermuizen, muizen en vogels: dat is uitdrukkelijk verboden, hiervoor wordt ook géén ontheffing verstrekt.*
> *Voor het vangen van dieren vanwege onderzoek geldt een aparte regeling.*

Artikel 10 Ff-wet
Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, opzettelijk te verontrusten.

N.B. hiermee wordt bedoeld het verontrusten met de intentie de soort te verstoren zonder maatregelen om het verontrusten te voorkomen, dan wel het bouwrijpmaken van een terrein juist op het moment dat vogels zich er aan het vestigen zijn om te gaan broeden: dergelijk opzettelijk verontrusten valt niet onder de Gedragscode terwijl hiervoor in het kader van art. 75C ook géén ontheffing wordt verleend.

Artikel 11 Ff-wet
Het is verboden nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren.

N.B. 'Vaste verblijfplaatsen':
Met betrekking tot vleermuizen dienen naast jaarlijks in gebruik zijnde vaste zomerverblijven (kolonies), paarplaatsen en winterverblijven, ook structureel gebruikte, vaste vlieg- en trekroutes te worden geïnterpreteerd als 'vaste verblijfplaatsen' zoals bedoeld in art. 11 (DLG 2006).
Dit geldt ook voor jaarrond beschermde nesten en 'vaste verblijfplaatsen' van andere dieren zoals bijvoorbeeld een vaste voortplantingslocatie van rugstreeppadden, broeihopen van ringslangen e.d.

Artikel 12 Ff-wet
Het is verboden eieren van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te zoeken, te rapen, uit het nest te nemen, te beschadigen of te vernielen.

N.B. Dit betreft, behalve vogels, ook eieren van beschermde amfibieën, reptielen, vissen en insecten. Indien bijvoorbeeld dergelijke eieren van een ontheffingsplichtige soort worden bedreigd vereist dit ook aanvraag van ontheffing (DLG 2006). Met betrekking tot eieren van beschermde diersoorten die niét ontheffingsplichtig zijn, geldt de wettelijke zorgplicht (zie hierna bij artikel 2).

Artikel 13 Ff-wet
Het is verboden:
a. planten . . enz., of dieren dan wel eieren, nesten of . . enz., behorende tot een beschermde . . enz. . . diersoort . . enz. te vervoeren . . enz. of onder zich te hebben.

N.B. bij dit artikel gaat het om het verplaatsen van (eieren, nesten, individuen van) bedreigde dieren, eieren, planten enz. onder afwijkende condities, dus niet vanwege beschermingsmotieven bij uitvoering van werkzaamheden (vgl. artikel 9): hiertoe geldt een aparte regeling.

Artikel 2 Ff-wet - algemene zorgplicht
Naast de hiervoor aangegeven verbodsartikelen geldt *in alle situaties* een wettelijke zorgplicht. Deze houdt in dat:
'eenieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen *('de ingreep')* of zijn nalaten *(mitigerende maatregelen)* nadelige gevolgen voor planten of dieren kunnen worden veroorzaakt, is verplicht dergelijk handelen *achterwege te laten* voor zover dat in redelijkheid kan worden gevergd, dan wel alle *(mitigerende en/of preventieve)* maatregelen te nemen die redelijkerwijs van hem kunnen worden gevergd teneinde die gevolgen te voorkómen of, voorzover deze *(met maatregelen)* niét kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken'.

N.B. dit betekent dat elke ruimtelijke ingreep natuuronderzoek vergt dat als bewijslast wordt vastgelegd in een rapportage ('Natuurtoets'). Daarin dienen de zeker te verwachten en de met veldonderzoek aangetroffen soorten planten en dieren te worden getoetst aan de wettelijk regelgeving ('lichte' en 'uitgebreide' toets). Tevens worden hierin de mitigerende en/of preventieve maatregelen aangegeven welke er zorg voor dragen dat er aan de zorgplicht wordt voldaan.

B.1.3 Vrijstelling en ontheffing verbodsartikelen

Strekking vrijstelling en ontheffing
Een 'vrijstelling' is een algemeen geldende uitzondering op een wettelijk verbod (LNV 2005): dit kan een landelijke vrijstelling betreffen of één op basis van een gedragscode. Een vrijstelling vergt géén aanvraagprocedure.

Een 'ontheffing' is een besluit waarbij in een individueel concreet geval een uitzondering op een wettelijk verbod wordt gemaakt. Deze ontheffing dient per individueel project te worden aangevraagd en betreft zowel individuele soorten als vaste verblijfplaatsen (waaronder ook vaste vliegroutes van vleermuizen).

De regelgeving met betrekking tot vrijstelling en ontheffing is nader geregeld in de Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) met betrekking tot art. 75 C van de Ff-wet (Staatsblad 2004/501; LNV 2005).
In de afweging tussen 'vrijstelling of ontheffing' staan in de van toepasing zijnde criteria enkele cruciale begrippen centraal: *'bestendig'*, *'zorgvuldig handelen'*, *'wezenlijke invloed'* en *'significant effect'*, naast soortlijsten met betrekking tot specifieke regelgeving (tabellen 1, 2 en 3 AMvB). Dit is inhoudelijk toegelicht in de Brochure 'Buiten aan het werk' (LNV 2005, zie ook DLG 2006).
De toepassing van een vrijstelling of ontheffing is nader genuanceerd middels wettelijke 'belangen', soortlijsten (zie hieronder) en vogelcategorieën (zie blz.25).

Soorttabellen (AMvB art. 75) met betrekking tot vrijstelling en ontheffing
De algemene landelijke vrijstelling met betrekking tot beschermde planten en dieren, geldt uitsluitend voor de soorten die zijn opgenomen in tabel 1 AMvB. Voorts is er nog een aanvullende vrijstelling voor soorten die zijn opgenomen in tabel 2 en tabel 3 AMvB indien werkzaamheden kunnen plaatsvinden onder een specifiek opgestelde Gedragscode (zie verder blz.27-28).

Wettelijke belangen
Daarnaast is voor ruimtelijke ingrepen, *onder nadere condities*, een ontheffingsregeling van toepassing op een aantal andere wettelijke belangen te weten:
- Bescherming van flora en fauna (belang b/ Bijlage 1 AMvB, Habitat- en Vogelrichtlijn);
- Veiligheid van het luchtverkeer (belang c/ Vogelrichtlijn);
- Volksgezondheid of openbare veiligheid (belang d/ Bijlage 1 AMvB, Habitat- en Vogelrichtlijn);
- Dwingende reden van groot openbaar belang met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en voor het milieu wezenlijk gunstige effecten (belang e/ Bijlage 1 AMvB, Habitatrichtlijn);

- Bestendig beheer en onderhoud enz. (belang h);
- Bestendig gebruik (belang i);
- Ruimtelijke inrichting of ontwikkeling (belang j).

Hierin bestaat tevens een nader onderscheid tussen de eerstgenoemde 4 belangen en het laatstgenoemde belang dat méér strikte beperkingen kent (zie ook 'wettelijke belangen en tabel 3 AMvB' blz.26).

Dwingende reden van groot openbaar belang
Waar bij het meer algemeen van toepassing zijnde belang *'ruimtelijke inrichting of ontwikkeling'* bij juridisch zwaarder beschermde soorten striktere beperkingen bestaan (deels het *niet* kunnen verkrijgen van een ontheffing) kan een 'groot openbaar belang' uitkomst bieden.
Een 'groot openbaar belang' heeft betrekking op activiteiten die van algemeen, breed maatschappelijk belang zijn. Het moet gaan om openbare belangen, dus niet om activiteiten die enkel ten goede komen aan een particulier, aan enkelen of aan een beperkte regio.
Daarnaast moet het openbaar belang 'van groter gewicht' zijn; dat zal in de meeste gevallen alleen zo zijn als het een lange termijn betreft. Oplossingen voor de korte termijn worden niet aangemerkt als 'dwingende reden van groot openbaar belang'. Een financieel goedkopere oplossing, terwijl ook andere oplossingen reëel zijn, is niet voldoende om een dwingende reden van groot openbaar belang aan te nemen.
Voor de onderbouwing van een groot openbaar belang kan men denken aan de van toepassing zijnde onderdelen/bladzijden van door de overheid vastgestelde ruimtelijke plannen die het project betreffen. Een voorbeeld is een structuurvisie.

Hierna wordt naar aanleiding van de verschillende belangen en op basis van de drie onderscheiden soortlijsten (tabellen AMvB art. 75 Ff-wet), de nadere nuancering beschreven waarbij die drie tabellen kort zijn gekenschetst:

Tabel 1 AMvB

In deze tabel is een categorie soorten opgenomen waarvoor een algemene landelijke vrijstelling geldt: dit betreft beschermde soorten die in Nederland algemeen voorkomen. Aan die vrijstelling zijn géén voorwaarden verbonden anders dan de *wettelijke zorgplicht* (zie vorige bladzijde). Deze soorten vergen een zogenaamde '*lichte toets*' welke aantoont dat de werkzaamheden het voortbestaan van de betreffende soorten niet in gevaar brengen (zie ook Beoordelingsschema Bijlage 3).

Tabel 2 AMvB

Toetsingscriteria
Deze tweede tabel omvat een lijst met 'overige soorten' (waaronder bijvoorbeeld alle broedvogels en veel beschermde planten). Indien uit die tabel één of meerdere soorten worden aangetroffen welke door de werkzaamheden worden verstoord en/of bedreigd, vergt dat in principe *aanvraag van ontheffing* met in de meeste gevallen eveneens een *'lichte toets'* (zie echter uitzondering hieronden en bij broedvogels).

Soorten van tabel 2 die door een projectvoornemen schade ondervinden dienen te worden getoetst aan de *landelijke* gunstige staat van instandhouding, wat wil zeggen in

hoeverre het voortbestaan van de landelijke populatie wellicht afhankelijk is van het voortbestaan van de onderhavig aangetroffen, lokale populatie.
In de ontheffingsaanvraag dient daarbij te worden aangegeven op welke wijze wordt bereikt dat bedreiging van individuen en verstoring *zoveel mogelijk* wordt voorkomen en in welke mate de functionaliteit van de vaste voortplantings-, rust- en/of verblijfplaats door de activiteiten wordt aangetast, dan wel, op welke wijze die functionaliteit kan worden gegarandeerd (zie Bijlage 4).

Indien wordt uitgegaan van een door de Minister goedgekeurde *gedragscode* geldt voor deze categorie van tabel 2 AMvB, onafhankelijk van het wettelijk 'belang' waaronder de ingreep valt, echter een vrijstelling voor art. 8 t/m 12 van de Ff-wet zodat formeel geen aanvraagprocedure voor ontheffing nodig is (zie verder onder 'Gedragscode' blz.27).

Uitzonderingsgevallen
Indien zowel de locale als de landelijke populatie in het geding is, waarvoor vermelding op de Rode Lijst een indicatie vormt, vergt de soort echter een *'uitgebreide toets'* (zie ook Soortendatabase website Ministerie): dan dient te worden aangegeven op welke wijze wordt bereikt dat bedreiging van individuen en verstoring *strikt* worden voorkomen.

Uitzonderingspositie broedende vogels
Vogels zijn volgens de Vogelrichtlijn gelijkgesteld met tabel 3 AMvB (zie ook DR 2009).
Er worden 2 goepen onderscheiden:
- algemene broedvogels
- vogels met jaarrond beschermde nesten (zie 'aangepaste lijst', DR 2009).

Ze vergen bij noodzaak tot ontheffing zoals vanwege jaarrond beschermde nesten, een *'uitgebreide toets'*.

Voor alle broedende vogels wordt in beginsel *tijdens* het broeden *géén* ontheffing verleend. Met betrekking tot het *broedseizoen* is in dat kader in de Flora- en faunawet ook *géén standaardbroedperiode* aangegeven. Van belang is of een broedgeval aanwezig is, ongeacht de periode. Voor broedende vogels geldt de algemene gedragscode (Vogelbescherming 2004) dat deze, zolang ze broeden, *onder géén énkele conditie* mogen worden verstoord (zie ook REG 1979). In principe dient dus het broedseizoen met mogelijk verstorende werkzaamheden te worden ontzien, zoals sloop-, bouw-, grond-, bagger-, onderhouds- en/of andere mogelijk verstorende werkzaamheden op korte afstand van nesten. Broedgevallen van de meeste broedvogels kunnen slechts tijdens het broeden worden geïnventariseerd omdat ze steeds een nest op een nieuwe locatie (kunnen) maken.

Vogelsoorten, categorieën met jaarrond beschermde nesten
Vogels worden in de regelgeving onderscheiden in groepen (DR 2009):
a) een groep die zich beperkt tot *strikt* het broeden (algemeen principe);
b) een groep vogels waarvan de nesten het jaar rond (of jaarlijks opnieuw) worden gebruikt en er *in bijzondere gevallen* restricties bestaan (categorie 5, DR 2009);
c) een nader omschreven groep waarvan de nesten het jaar rond *strikt* beschermd zijn en ook de nesten zelf dus *niet* mogen worden bedreigd of verwijderd, óók niet *buiten* het broedseizoen (categorie 1 t/m 4, waaronder bijvoorbeeld Huismus, Gierzwaluw maar ook uilen, roofvogels en kolonievogels).

d) van de onderscheiden ‘cathegorie 5’ van de broedvogels zijn de nesten in beginsel *niet* buiten het broedseizoen beschermd (DR 2009); deze zijn echter *‘wél jaarrond beschermd als zwaarwegende feiten of ecologische omstandigheden dat rechtvaardigen’,* bijvoorbeeld wanneer er voor deze soorten in de omgeving geen geschikte alternatieven zijn om te nestelen.

Wettelijke belangen m.b.t. broedvogels
Er is in de broedperiode voor broedvogels slechts ontheffing mogelijk indien er zwaarwegende maatschappelijke termen aanwezig zijn die ontheffing voor verstoring van broedende vogels nodig maken, wat slechts in *uitzonderlijke situaties van openbare veiligheid* e.d. aan de orde kan zijn.

De *nesten* van soorten van categorieën 1 t/m 4 zijn het jaar rond beschermd en vergen *te allen tijde, dus jaarrond*, bij potentiële verstoring *aanvraag van een ontheffing*.
Hiervoor kan slechts een ontheffing worden verkregen in het kader van *uitsluitend* de volgende wettelijke belangen:
- Bescherming van flora en fauna (b): *de letter verwijst naar de corresponderende letter bij art. 2 van het Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten*);
- Veiligheid van het luchtverkeer (c);
- Volksgezondheid of openbare veiligheid (d).

Indien werkzaamheden *niét* onder de hierboven aangegeven belangen vallen kan *géén ontheffing* worden verkregen: er kan in de vorm van een *‘positieve afwijzing’* slechts ‘toestemming’ voor de ingreep worden verkregen op basis van een door de Minister goedgekeurd plan van maatregelen.

Voor de vogelsoorten uit categorie 5 is ontheffing slechts mogelijk onder uitzonderlijke omstandigheden (DR 2009).

Tabel 3 AmvB

Toetsingscriteria
Deze tabel omvat een lijst soorten waarvoor *strikte* bescherming geldt. In alle gevallen vereisen deze soorten een *'uitgebreide toets'.* Bij dreigende natuurschade dienen deze soorten *niet alléén* te worden getoetst aan de *landelijke* gunstige staat van instandhouding (zoals bij tabel 2). Deze dienen óók te worden getoetst aan de *locale* gunstige staat van instandhouding van de aangetroffen populatie: het gaat er dan om in hoeverre het voortbestaan van de landelijke populatie wellicht afhankelijk is van de lokale populatie. Afgezien van vermelding op de Rode Lijst vergt dit tevens inzicht in het regionale voorkomen van de betreffende soort (zie ook Soortenstandaard, DR 2011).
In de ontheffingsaanvraag dient daarbij te worden aangegeven in welke mate de functionaliteit van de vaste voortplantings-, rust- en/of verblijfplaats door de activiteiten wordt aangetast, dan wel, op welke wijze die functionaliteit kan worden gegarandeerd (zie Bijlage 4 en blz.27).

Voorts gelden hierbij nog enkele voorwaarden:
* er dient te worden onderbouwd dat er voor de betreffende activiteit geheel géén alternatieven zijn, dus bijvoorbeeld of de ingreep niet op een andere, minder schadelijke wijze of op een andere locatie kan plaatsvinden;
* er dienen onder meer maatregelen te worden genomen om te garanderen schade aan individuen van de soort wordt voorkómen (‘zorgvuldig handelen’, LNV 2005);

* het betreffende ‘wettelijke belang’ waaronder de ingreep valt zowel als vermelding in Bijlage IV van de Europese Habitatrichtlijn en eventuele toepassing van een gedragscode, vormen eveneens toetsingscriteria (zie hieronder).

Bijlage IV van de Habitatrichtlijn
Bij soorten van tabel 3 wordt onderscheid gemaakt in *‘Bijlage 1 AMvB’* en *‘Bijlage IV Habitatrichtlijn’*. Met name voor de laatste groep gelden de strengste beschermingsvoorwaarden: ontheffing kan slechts worden verkregen onder het regiem van enkele specifieke wettelijke belangen zoals die in de Habitatrichtlijn zijn vermeld.
Indien géén van die belangen van toepassing kan worden geacht is ontheffing niet mogelijk, doch kan uitsluitend toestemming voor de ingreep worden verkregen op basis van een door de Minister van EL&I goedgekeurd plan.

Wettelijke belangen en tabel 3 AMvB
1. *Uitsluitend* onder het wettelijke belang *‘bestendig beheer en onderhoud’* en dan nog *uitsluitend* bij toepassing van een *gedragscode* (zie volgende bladzijde), kan voor soorten van tabel 3 AMvB *die niét zijn vermeld in de Bijlage IV van de Europese Habitatrichtlijn*, gebruik worden gemaakt van de op de gedragscode van toepassing zijnde vrijstelling.
   Voor soorten van tabel 3 AMvB die *wél* zijn vermeld in Bijlage IV van de Europese Habitatrichtlijn (zoals vleermuizen), zie punten 3 en 4.

Zónder toepassing van een gedragscode vergen deze soorten in alle gevallen een toetsing bij het bevoegde gezag volgens de procedure van een ontheffingsaanvraag.
Daarbij gelden de volgende criteria:

2. in het kader van het belang *‘ruimtelijke ontwikkeling en inrichting’* kan *uitsluitend* voor soorten die *niet* zijn vermeld in Bijlage IV van de Europese Habitatrichtlijn of in de Vogelrichtlijn, een ontheffing worden verkregen.

3. Onder de belangen *'dringende redenen van groot openbaar belang'* (met inbegrip van redenen van sociale, economische aard of met voor het milieu wezenlijk gunstige effecten, zie blz.23), van *‘volksgezondheid en openbare veiligheid’* dan wel *‘bescherming van flora en fauna’* kan in *alle gevallen* een ontheffing worden verkregen, *mits* er nadrukkelijk géén alternatieven voor de ingreep beschikbaar zijn.

4. Indien de ingreep *niét* onder de bij punt 3 aangegeven belangen vallen kan voor soorten uit *Bijlage IV van de Europese Habitatrichtlijn géén ontheffing* worden verkregen: er kan in de vorm van een *‘positieve afwijzing’* slechts ‘toestemming’ voor de ingreep worden verkregen indien zodanige werkwijze en eventuele maatregelen worden aangegeven dat de *ecologische functionaliteit* van het gebied voor de soort *op geen enkel moment* minder wordt dan de beginsituatie: dergelijke wezenlijke natuurschade dient in deze situatie geheel te worden voorkomen.

Beoordeling functionaliteit vaste rust- en verblijfplaatsen
Indien een voortplantings- en/of vaste rust- of verblijfplaats in het kader van de Habitatrichtlijn in het geding is, moet worden onderbouwd dat door voor te stellen mitigerende maatregelen de ecologische functionaliteit daarvan behouden blijft.

Van belang is dat onder andere inzicht wordt gegeven in het netwerk van voortplantings- en/of vaste rust- of verblijfplaatsen. De functionaliteitstoets omvat de volgende tien punten (DR 2009), zie volgende bladzijde:

1. *Het moet gaan om een vaste rust- of verblijfplaats: een plek of een gebied dat met een zekere mate van bestendigheid wordt gebruikt, waar dus geen sprake is van incidenteel gebruik.*
2. *De plek of het gebied blijft voorzien in alles wat nodig is voor een specifiek individueel dier in dat gebied en voor alle exemplaren van de populatie ter plekke, om succesvol te rusten (of voort te planten).*
3. *Er is op geen enkel moment, zelfs niet tijdelijk, een achteruitgang van de ecologische functionaliteit van de (voortplantings- en/of) vaste rust- en verblijfplaats.*
   De diverse functies die een gebied of een plek heeft, moeten dus behouden blijven.
4. *Door (het toepassen van) mitigerende maatregelen worden negatieve effecten uitgesloten. Dit kunnen negatieve effecten zijn op de kwaliteit, maar ook op de kwantiteit van de functies die het gebied of de plek vervult voor een soort.*
5. *Mitigerende maatregelen zijn preventieve maatregelen. Dat houdt dus in dat in voorkomende gevallen de mitigatie niet alleen al aanwezig is, maar ook functioneert.*
6. *Mitigerende maatregelen moeten leiden tot verbetering of behoud van de ecologische functionaliteit van de plek of het gebied (kwantitatief en/of kwalitatief) voor de betreffende soort.*
7. *Het positieve effect van mitigatie geeft in evenredige mate ruimte voor de negatieve effecten van de ruimtelijke ingreep. De totale duurzame ecologische functionaliteit mag op geen enkel moment slechter worden dan de beginstand. Zowel de kwantiteit als de kwaliteit moeten behouden blijven of worden verbeterd.*
8. *Het succes van mitigerende maatregelen moet met een hoge mate van zekerheid vóóraf vaststaan. Dit wordt beoordeeld aan de hand van objectieve criteria en de eigenschappen en de specifieke ecologische waarden van de plek of het gebied.*
9. *De staat van instandhouding en de zeldzaamheid van een diersoort zijn van belang bij het treffen van mitigerende maatregelen. Hoe zeldzamer de soort, hoe hoger de graad van zekerheid van succes moet zijn.*
10. *De controle op het effect van de maatregelen is onderdeel van het ecologisch werkprotocol. Een ecologisch werkprotocol moet voorzien in toezicht op het uitvoeren van de mitigerende maatregelen. Zonder dit onderdeel garandeert het plan niet dat de functionaliteit van de beschermde plaatsen behouden blijft.*

Gedragscode

Algemeen

Naast de algemene gedragscode voor broedende vogels zijn er ook verschillende gedragscodes voor specifieke werkzaamheden beschikbaar.
Desalniettemin vergt dat in alle gevallen het in acht nemen van de nadere voorwaarden zoals in de betreffende gedragscode zijn vastgelegd.
Bij het werken onder een gedragscode blijven overigens, net zoals zónder gedragscode, natuuronderzoek en rapportage daarvan eveneens wettelijk verplicht en worden de nadere voorwaarden voor het werken onder de gedragscode, in die gedragscode en een daarop gebaseerd Werkprotocol Flora en Fauna, nader uitgewerkt.
Een gedragscode kan slechts van toepassing worden verklaard indien de betreffende initiatiefnemer zich aantoonbaar daaraan heeft verbonden en de daaraan gekoppelde

voorwaarden in acht neemt. De initiatiefnemer blijft daarbij eindverantwoordelijk voor de wijze van uitvoeren.

Wettelijke belangen en vrijstelling van de ontheffingsplicht
Toepassing van een vrijstelling van de ontheffingsplicht voor de artikelen 8 t/m 12 Ff-wet *op basis van een gedragscode* bij mogelijke bedreiging is deels afhankelijk van het wettelijk belang waaronder de ingreep moet worden gerekend.

Bij soorten van tabel 2 AMvB maakt het 'belang' geen verschil.

Met betrekking tot soorten van tabel 3 AMvB is de vrijstelling bij verstoring, *onder nadere condities*, slechts van toepassing op twee categoriën van activiteiten ('belangen'), te weten:

- bestendig beheer en onderhoud in landbouw, bosbouw, watergangen en bermbeheer;
- bestendig gebruik.

Daarbij is het element *'bestendigheid'* cruciaal: dit slaat zowel op de intervaltermijn als op de 'soort' beheeringreep. Er is sprake van 'bestendigheid' indien de tussenliggende termijn in de beheercyclus dezelfde is als voorafgaande termijnen. Zodra voorts grote veranderingen in de uitvoering worden doorgevoerd zoals nieuwe technieken, grootschalige maatregelen (bijv. kaalkap, omvorming, grootschalige inhaalslag) is er *géén* sprake meer van bestendig beheer of onderhoud en valt de ingreep onder *'ruimtelijke ontwikkeling en inrichting'* (zie LNV 2005).

Indien echter het belang *'ruimtelijke ontwikkeling en inrichting'* van toepassing is vereisen soorten van tabel 3 AMvB, overeenkomstig met de situatie *zonder* gedragscode, een toetsing aan het bevoegde gezag (zie vorige bladzijde bij 'tabel 3 AMvB').
Risico: indien bij controle op het werk door de A.I.D. bij vragen aan een uitvoerende werknemer wordt vastgesteld dat aan de betreffende borging niét is/ wordt voldaan, kan het werk onmiddellijk worden stilgelegd totdat aan de vereisten van de Gedragscode wordt voldaan of alsnog ontheffing is aangevraagd. Dit kan worden voorkomen door een adequaat werktoezicht, óók op het afdoende in acht nemen van de werkvoorwaarden ten aanzien van de Flora- en faunawet, door de opdrachtgevende partij.

Ecologisch werkprotocol en ecologische begeleiding
Een ecologisch werkprotocol wordt in sommige situaties als voorwaarde verbonden aan de ontheffing: het vormt een uitwerking van de mitigerende en preventieve maatregelen om strikt te voorkomen dat natuurschade ten aanzien van soorten uit tabel 2 en 3 AMvB ontstaat.

Dit *'Werkprotocol Flora en Fauna'* omvat een bestekachtig document waarin werkrichtlijnen worden aangegeven om te garanderen dat de werkzaamheden worden verricht conform de Flora- en faunawet (en eventueel de gedragscode) en de in het verlengde daarvan opgestelde Natuurtoets. Deze richtlijnen vormen een concrete en afrekenbare uitwerking van de uitganspunten, werkwijzen, mitigerende en preventieve maatregelen om natuurschade door de werkzaamheden zoveel als mogelijk te voorkomen. Het uitvoeren van de maatregelen dient daarbij aantoonbaar plaats te vinden door of onder begeleiding van een (ecologisch) *'terzake kundige'* en verslaglegging daarvan.

Bij het verrichten van werkzaamheden onder een *Gedragscode* vormen het opstellen van een werkprotocol en begeleiding van (preventieve) maatregelen door een ecologisch deskundige, een standaardvoorwaarde.

Verplicht ter inzage aanwezig op het werk
Op het werk dienen voor een controlerend ambtenaar *te allen tijde*, onafhankelijk van gedragscode of ontheffing, de stukken met betrekking tot Flora- en faunawet ter inzage aanwezig te zijn op straffe van het onmiddellijk stilleggen van het werk, tot aan deze verplichting voldaan is.
Werkend *zonder* het regiem van vrijstelling op basis van de Gedragscode betreffen dit:

- de *Natuurtoets*,
- de schriftelijke beoordeling m.b.t. een eventueel aangevraagde *ontheffing/ goedkeuring*,
- het eventueel vereiste *Werkprotocol Flora en Fauna*,
- de eventueel vereiste *ecologische verslaglegging* van de begeleidende ecoloog omtrent te nemen preventieve maatregelen.

Voorts dient, *indien van toepassing*, het uitvoerend personeel er aantoonbaar van op de hoogte te zijn dat er wordt gewerkt onder het regiem van de Gedragscode en welke consequenties dat heeft.

B.1.4 Natuurbeschermingswet en provinciale regelgeving

Wetgeving
Naast het *soorten*beleid van de Ff-wet is er tevens een natuurbeleid met betrekking tot *gebieden* vastgelegd in de Nb-wet, waaronder Beschermde natuurmonumenten, Natura 2000/ Vogelrichtlijngebieden ('Wetlands') en Habitatrichtlijngebieden vallen.
Behalve dat ingrepen in dergelijke *gebieden* eveneens toetsing vergen aan de Nb-wet, kan de Nb-wet tevens van kracht zijn *buiten* die gebieden, de zogenaamde '*externe werking'*. Dit is van toepassing indien faunasoorten waarvoor gebieden beschermd zijn ('aangewezen soorten'), ook significant gebruik maken van gebieden *buiten* het aangewezen beschermde gebied, zoals voor foerage (ganzen, watervogels e.d.) of overwintering (vleermuizen).

Significante verstoring van deze soorten ook buiten het beschermde gebied is in conflict met de instandhoudingsdoelen van het beschermde gebied, waarop de *'externe werking'* van de Natuurbeschermingswet van kracht is (art.16 lid 4).
Op grond daarvan vormt dan *naast* toetsing van de voorgenomen ingreep aan de Ff-wet, ook toetsing daarvan aan de Nb-wet een wettelijke verplichting.

Provinciale regelgeving
Ook provincies kunnen een eigen gebiedenbeleid hebben, onafhankelijk van de Ff-wet en vastgelegd in het Streekplan. Maar provincies vormen in veel gevallen ook het 'bevoegde gezag' met betrekking tot de handhaving van de regelgeving met betrekking tot beschermde gebieden welke eveneens zijn vastgelegd in het Streekplan.
Met betrekking tot de Ecologische Hoofd Structuur (EHS) hebben rijk en provincie samen de spelregels bepaald, welke eveneens worden gehandhaafd door de Provincie, bestaande uit een 'nee tenzij'-beleid indien de ingreep binnen het begrensde EHS-

gebied *ruimtelijke* consequenties heeft (zie ook onderstaande toelichting van de website van Dienst Regelingen): de EHS is eveneens in het Streekplan opgenomen.

Mogelijke consequenties gebiedsbescherming
Een ruimtelijke- of beheeringreep vergt in ieder geval, naast een toetsing aan de Ff-wet, eveneens een toetsing aan het Streekplan.

* Indien de ingreep (deels) binnen de grenzen van een beschermd gebied vallen vergt dat een vergunningprocedure, welke los staat van de ontheffingsprocedure Ff-wet. Daarin is voor de besluitvorming het beheersplan 'leidend'.
* Indien in de nabije omgeving van de planlocatie een beschermd natuurgebied aanwezig is vergen de uitkomsten van het flora- en fauna onderzoek eveneens toetsing aan de soorten welke voor het beschermde gebied zijn aangewezen: indien de 'externe werking' van de Nb-wet van kracht is, in welk geval aangewezen soorten uit het beschermde gebied, mede significant gebruik maken van de planlocatie vergt dat eveneens een vergunningprocedure Nb-wet.

Ecologische Hoofdstructuur (toelichting website DR)

Door nieuwe natuur te ontwikkelen, kunnen natuurgebieden met elkaar worden verbonden. Zo kunnen planten zich over verschillende natuurgebieden verspreiden en dieren van het ene naar het andere gebied gaan. Het totaal van al deze gebieden en de verbindingen ertussen vormt de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) van Nederland.

Bij de realisatie van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) werken verschillende overheden samen. Het Rijk heeft in 1995 in grote lijnen de grenzen van de EHS vastgesteld in het Structuurschema Groene Ruimte en deze grotendeels netto begrensd weergegeven in de Nota Ruimte in 2004. Het Rijk financiert verder grotendeels de aankoop, de inrichting en het beheer van gebieden in de EHS. De provincies bepalen om welke gebieden het precies gaat. Deze gebieden worden meestal in het streekplan of het provinciaal omgevingsplan opgenomen. De provincies bepalen ook welke subsidies grondeigenaren kunnen krijgen voor natuurbeheer en - ontwikkeling. Gemeenten leggen in bestemmingsplannen nauwkeurig vast wat wel en niet mag in een EHS-gebied. Bestemmingsplannen beschermen echter niet tegen vervuiling uit nabijgelegen gebieden. Daarvoor is milieubeleid nodig. Dit milieubeleid is een gezamenlijke inspanning van alle overheden, inclusief de waterschappen.

BIJLAGE 2 – BESTEMMINGSPLANWIJZIGING

BIJLAGE 3 - BEOORDELINGSSCHEMA HANDELWIJZE FF-WET

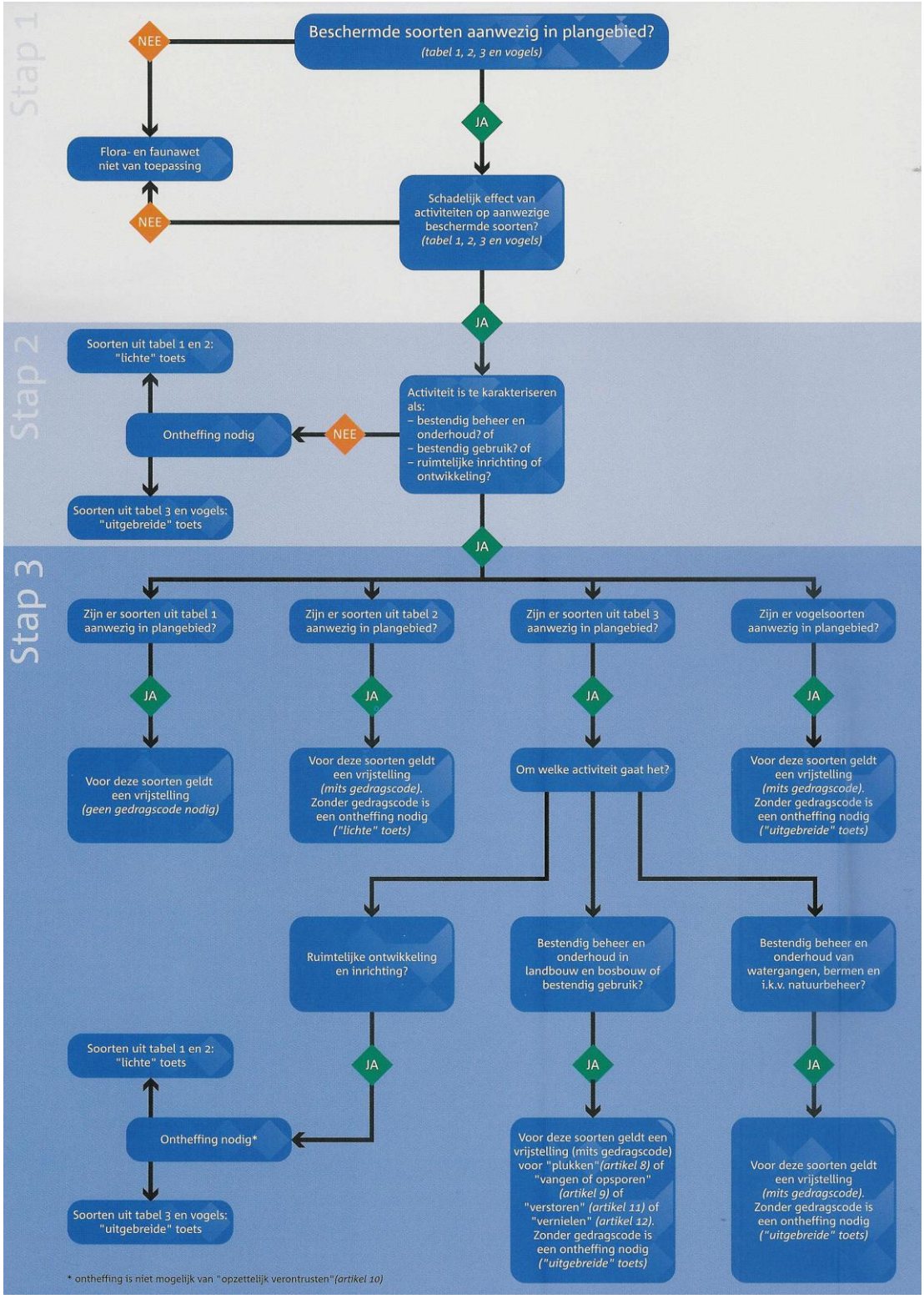

BIJLAGE 4 - NUANCERING ONTHEFFINGSPROCEDURE

(sinds augustus 2009)

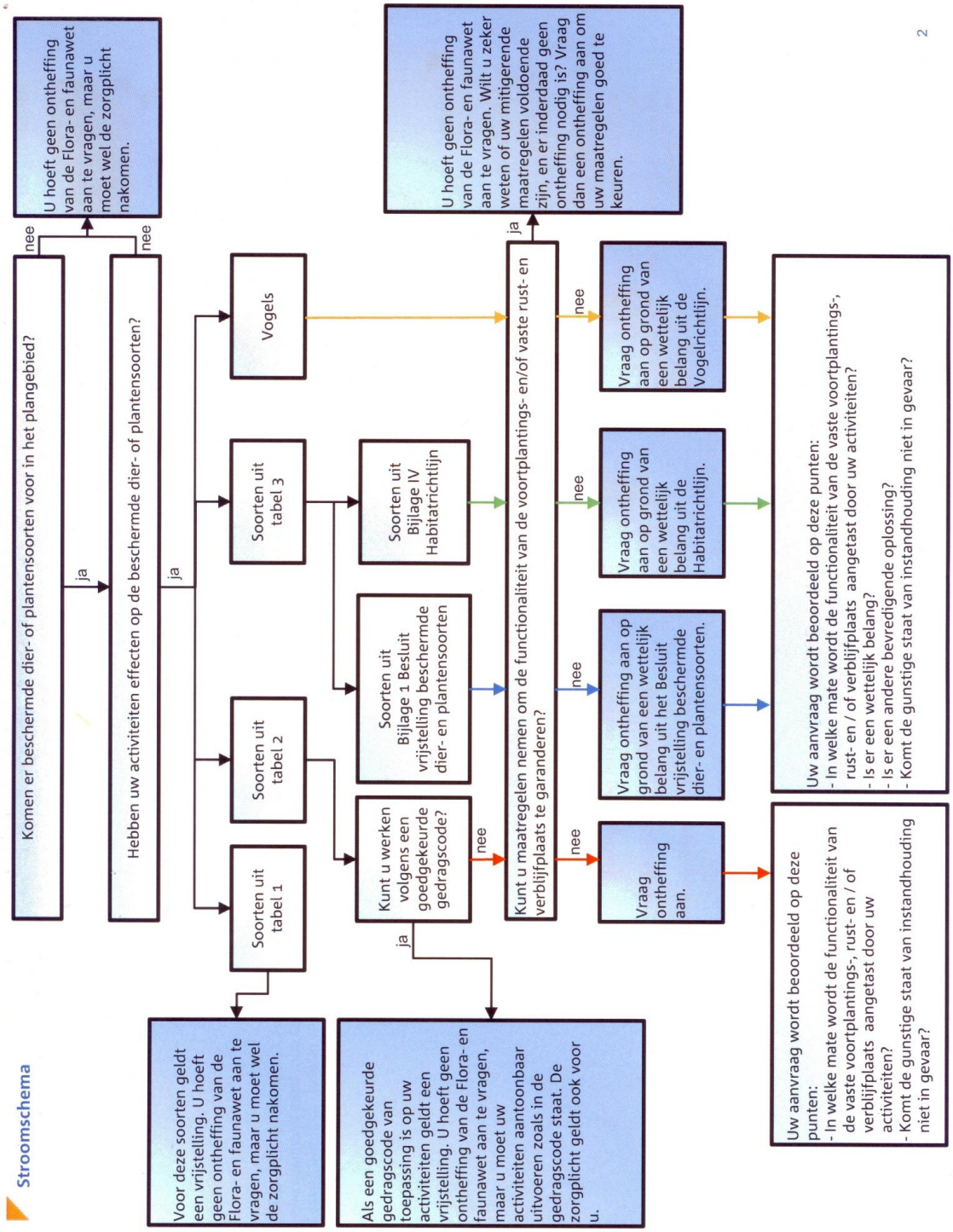

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

Bergers/ P.J.M. (1998), M. La Haye, M. Moerdijken, W. Nieuwenhuizen: Habitat-kwaliteit voor de Noordse woelmuis in Nederland. Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek, Wageningen. IBN-Rapport 364, ISSN: 0928-6888.

Bos/ F. (2006), M. Bosveld, D. Groenendijk, C. van Swaay, I. Wynhoff, De Vlinder-stichting. De Dagvlinders van Nederland, verspreiding en bescherming. Nederlandse Fauna 7, Leiden. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey – Nederland.

Bijlsma/ R.G. (1993), A. Blomert, W. van Manen en M. Quist. Ecologische atlas van de Nederlandse Roofvogels. Schuyt & Co, Haarlem.

Broekhuizen/ S. (1992), B. Hoekstra, V. van Laar, C. Smeenk en J.B.M. Thissen (red.): Atlas van de Nederlandse Zoogdieren. Stichting Uitgeverij KNNV, Utrecht.

Creemers (2009) Raymond.C.M. en Jeroen J.C.W. van Delft (Ravon)/ redactie: De Amfibieën en Reptielen van Nederland. Nederlandse Fauna 9. Nationaal NatuurhistorischMuseum Naturalis, European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.

DLG 2006, intern werkkader. Handreiking Flora- en faunawet, versie 1.0-31 oktober 2006. Dienst Landelijk Gebied, Ministerie van LNV (thans EL&I).

Dietz, Christian (2011), Otto von Helversen en Dietmar Nill, vertaling en bewerking Peter H.C. Lina. Vleermuizen, alle soorten van Europa en Noordwest-Afrika. De Fontein/ Tirion Uitgevers B.V., Utrecht 2011.

Dijkstra/ V.V.A. (1997). Belangrijke zoogdiergebieden in Nederland. Mededeling 37 van de Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming (VVZ). Rapport in opdracht van het Ministerie van LNV, Directie Natuurbeheer.

Dijkstra/ Klaas-Douwe B. (2002), Vincent J.Kalkman, Robert Ketelaar, Michiel J.T. van der Weide: De Nederlandse Libellen (Nederlandse Fauna 4). KNNV Uitgeverij.

Dort/ Klaas van (2002), Chris Buter en Paul van Wielink. Veldgids Mossen. Stichting Uitgeverij KNNV, Utrecht.

DR 2009. Wijziging beoordeling ontheffing Flora- en faunawet bij ruimtelijke ingrepen en aangepaste lijst jaarrond beschermde vogelnesten. Brief van de Dienst Regelingen, ffw2009.corr.046 van 25 augustus 2009, Ministerie van LNV (thans EL&I).

DR 2011. Soortenstandaard diverse juridisch zwaarder beschermde soorten. Dienst Regelingen, december 2011.

FLORON (2011). Nieuwe Atlas van de Nederlandse Flora. Stichting FLORON, Nijmegen.

GAN 2009: Het protocol voor vleermuisinventarisaties. 2 april 2009. Gegevensautoriteit Natuur, Zoordiervereniging VZZ en Netwerk Groene Bureau's, 2 april 2009.

GAN 2012: Het protocol voor vleermuisinventarisaties. Gegevensautoriteit Natuur, Zoordiervereniging VZZ en Netwerk Groene Bureau's, 2012.

GroenTeam 2008. Natuurtoets t.b.v. Herstelplan Schutsluis Zevenhuizense Verlaat. Gemeente Zevenhuizen, 7 maart 2008.

Het Natuurloket, databank juni 2012 - www.natuurloket.nl

Hustings/ Fred (2002) en Jan-Willem Vergeer. Atlas van de Nederlandse Broedvogels. Nederlandse Fauna 5. SOVON, Uitgeverij K.N.N.V. te Utrecht.

Kapteyn/ Kees (1995). Vleermuizen in het Landschap. Schuyt en Co/ Provincie Noord-Holland, Haarlem.

Kreutz/ C.A.J. (2000) en H. Dewker. De Orchideeën van Nederland, ecologie, verspreiding, bedreiging en beheer. Uitgave van B.J. Seckel & C.A.J. Kreutz, Raalte en Landgraaf.

Limpens/ H.J.G.A. (1997), K. Mostert en W. Bongers: Atlas van de Nederlandse Vleermuizen. Onderzoek naar verspreiding en ecologie. KNNV Uitgeverij, Utrecht.

LNV 2005 (Ministerie van), Regeling van de Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit: brochure ‘Buiten aan het werk ? Houd tijdig rekening met beschermde dieren en planten !’ (n.a.v. AMvB art. 75 Ff-wet).

Mebs, Theodor (2000) en Wolfgang Scherzinger. Uilen van Europa. Biologie, kenmerken, populaties. Trion uitgevers en Vogelbescherming Nederland.

Meijden/ Ruud van der (2000), Boudewijn Odé, Kees (C.)L.G. Groen, Flip (J.P.)M. Witte en Dick Bal. Bedreigde en kwetsbare Vaatplanten in Nederland, Basisrapport met voorstel voor de Rode Lijst. Gorteria 26-4, 15 juni 2000.

NDFF (2012). Quickscanhulp, registratie in samenwerking tussen Het Natuurloket, Gegevensautoriteit Natuur en Regelink, juni 2012.

RAVON 42 (2011), nr. 4 december, waarnemingenoverzicht 2010.

REG 1979, Richtlijn 79/409/EEG van de Raad van Europese Gemeenschappen inzake het behoud van de vogelstand (Vogelrichtlijn, EEG 79/409, laatstelijk gewijzigd in 2006).

REG 1992/1997, Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van Europese Gemeenschappen inzake de instandhouding van de natuurlijke Habitats en de wilde flora en fauna (Habitatrichtlijn, EEG 92/43, laatstelijk gewijzigd in 1997).

Staatsblad 2004/501, publicatie AMvB art. 75 Ff-wet, houdende wijziging van een aantal algemene maatregelen van bestuur in verband met wijziging van art. 75 van de Flora- en faunawet en enkele andere wijzigingen.

Stiboka 1960: Bodemkaart van nederland/ Zuid-Holland en Utrecht. Stichting voor Bodemkartering Wageningen.

Vogelbescherming 2004. 'Gedragscode zorgvuldig bosbeheer 2004', opgesteld door Vogelbescherming Nederland te Zeist en Het Bosschap te Zeist, goedgekeurd 10 januari 2005 door de Minister van LNV (zie site LNV, thans EL&I).

Weeda/ drs. E.J. (1985-1994), R. Westra, Ch. Westra, T. Westra. De Nederlandse ecologische flora, wilde planten en hun relaties. Uitgave IVN i.s.m.de VARA en de VEWIN.

GEBRUIKTE TERMEN EN AFKORTINGEN

A.I.D.
Algemene Inspectiedienst, controle- en opsporingsdienst Ministerie van EL&I welke zich bezighoudt met de handhaving van de wet- en regelgeving van EL&I.

AMvB art. 75 Ffwet
een Algemene Maatregel van Bestuur, in dit geval met betrekking tot art. 75 van de Flora- en faunawet, waarin de wetgeving nader wordt uitgewerkt (zie ook LNV 2005);

biotoop
de leefomgeving van één bepaalde planten- of diersoort (RIN 1984); de gehele samenhangende leefomgeving van een planten- of diersoort; het landschaps- of vegetatietype waarin een soort thuishoort; woonplaats van een levens-gemeenschap (Emmerik 2006);

compenserende maatregelen
te treffen maatregelen waarbij in ruil voor het bewerkstelligen van natuurschade op de ene plaats vervangende natuurwaarde elders worden gecreëerd;

EHS
Ecologische Hoofd Structuur;

EL&I, Minister/ Ministerie van:
Economische zaken, Landbouw en Innovatie;

fauna
dierlijke organismen waaronder zoogdieren, vissen, vogels, amfibieën, reptielen, insecten en andere ongewervelden;

Ff-wet
Flora- en faunawet welke onder meer de beschermingskaders met juridische verboden, verplichtingen, voorwaarden en toestemmingen biedt voor (het omgaan met) flora en fauna;

flora
plantaardige organismen zoals houtgewassen, kruidachtige gewassen, grassen en waterplanten;

FLORON
coördinatie floristisch onderzoek Nederland;

foerageren
naar voedsel zoeken;

GAN
Gegevensautoriteit Natuur, onafhankelijke overheidsinstantie met de verant-woordelijkheid voor het verzamelen van natuurgegevens, ingesteld door het Ministerie van LNV (tahsn EL&I);

habitat
typische woonomgeving van een bepaalde soort;

Habitatrichtlijn, HR-soorten
soorten planten of dieren welke zijn opgenomen in de verschillende Bijlagen van de Europese habitatrichtlijn:
Bijlage II: dier- en plantensoorten van communautair belang voor de instandhouding waarvan aanwijzing van speciale beschermingszones vereist is;
Bijlage IV: dier- en plantensoorten van communautair belang die strikt moeten worden beschermd;
Bijlage V: soorten waarvoor bij de exploitatie (bijv. kikkerbilletjes) een beheersplan vereist is (wat hier echter niet het geval is);
P: prioritaire soort;

kilometerhok, kmhok
een hok van 1 x 1 kilometer (zie ruitennet op topografische kaarten 1 : 25.000/ 1 : 50.000);

LNV het voormalige Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit;

mitigeren/ mitigerende maatregelen
het zodanig aanpassen van een (plan voor een) ingreep of uitvoeringswijze (met eventuele specifieke maatregelen of voorwaarden) dat de negatieve effecten op de natuur ('natuurschade') tot een minimum worden beperkt of worden voorkomen;

natuurschade
de schade welke door werkzaamheden aan ter plaatse voorkomende (individuen van) beschermde soorten planten en dieren en vaste verblijf- en voortplantingsplaatsen daarvan, wordt toegebracht door bedreiging, verwonding, beschadiging of aantasting van de leefomgeving of specifieke biotoopomstandigheden;

Nb-wet
Natuurbeschermingswet: de geldende wetgeving ten aanzien van rijksbeleid met betrekking tot natuurgebieden zoals (Staats-)Natuurmonumenten, Vogel- en Habitatrichtlijngebieden en Natura 2000-gebieden;

ongewervelde soorten
diersoorten zónder dan wel met een uitwendig skelet, zoals weekdieren, kevers, mieren en insecten;

ontheffing (Ff-wet)
een in het kader van de Flora- en faunawet aangegeven toestemming tot onder meer het verstoren of (per ongeluk, onvermijdelijk,) doden van beschermde dieren en/of vernietigen van beschermde planten en hun groeiplaats welke bescherming in genoemde wet wordt geregeld;

organisme
behorende tot de levende natuur (plant, dier etc.);

PGO
Particuliere Gegevensverzamelende Organisatie;

RAVON
Reptielen, Amfibieën en Vissen Onderzoek Nederland;

soortgroep
groep organismen van dezelfde klasse of ondersoort: vaatplanten, mossen, zoogdieren, vogels, reptielen, amfibieën, vissen, insecten (ondersoorten: vlinders, libellen enz.);

SOVON
Vereniging SOVON Vogelonderzoek Nederland;

uurhok
een hok van 5 x 5 kilometer = 25 kilometerhokken (zie ruitennet op topografische kaarten1 : 25.000/ 1 : 50.000)

vaste verblijfplaatsen (Ff-wet)
DLG 2006: zomer-, winter- of paarverblijfplaatsen, vaste migratie- en vliegroutes en cruciale foerageerplekken van vleermuizen; vaste voortplantingslocaties van amfibieën; vaste verblijfplaatsen van Kleine modderkruiper, e.d.; schuil- en broedplaatsen van vogels welke jaarlijks opnieuw als zodanig worden gebruikt (DR 2009);

vergunning (Nb-wet)
een in het kader van de Natuurbeschermingswet aangegeven toestemming van gedeputeerde staten om in of buiten het beschermde natuurmonument handelingen te verrichten die schadelijk kunnen zijn voor het natuurschoon, de natuurwetenschappelijke betekenis of voor dieren en planten in het beschermde natuurmonument of die het beschermd natuurmonument ontsieren;

verspreidingsgegevens/ -onderzoek
met steekproefonderzoek vastgestelde gebieden waar een bepaalde soort verwacht kan worden;

Vogelrichtlijn, VR-soorten
vogelsoorten die zijn opgenomen in de Europese Vogelrichtlijn;
volgens het Europese recht wijzen de lidstaten beschermingszones aan om voor alle aangewezen soorten een voldoende gevarieerdheid van leefgebieden en een voldoende omvang ervan te beschermden om populaties van deze soorten in stand te kunnen houden;

vrijstelling
een in het kader van de Flora- en faunawet geregelde toestemming tot onder meer het verstoren of (per ongeluk, onvermijdelijk,) doden van beschermde dieren en/of vernietigen van beschermde planten en hun groeiplaats welke bescherming in genoemde wet wordt geregeld, voor bepaalde categorieën werkzaamheden en onder voorwaarden (AMvB art. 75 Ffwet; zie ook LNV 2005);

VZZ
Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming;

wettelijk belang
in de Flora- en faunawet zijn een aantal verschillende wettelijke belangen onderscheiden op basis waarvan het beschermingsregime mede wordt genuanceerd.

zorgplicht
de in de Ffwet vastgelegde plicht (art. 2 Ffwet) dat iedereen voldoende zorg in acht moet nemen voor alle in het wild voorkomende dieren (en dus niet alleen de beschermde) en hun leefomgeving. Dit is een algemene fatsoenseis die voor iedereen geldt. Overigens geldt de zorgplicht ook voor planten (LNV 2005).